

כי קרוב

יבדרכי החסידות

בין 'מקיף' ל'פנימי'
הגה"ח רבי מענדל
ווכטר שליט"א

מארבע כנפות הארץ
מהודו ועד כוש:
ניצוצות באוגנדה

תשובה
בכלות הנפש
פניני חסידות
בסוגיות
הדף היומי

**"כִּי־מִי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶרְאֵנוּ נִפְלְאוֹת.
יִרְאֵנוּ גִוִּים וַיִּבְשׁוּ מִכָּל גְּבוּרָתָם; יִשְׁיִמוּ יָד עַל-
פֶּה, אֲזַנֵּיהֶם תִּחְרֹשְׁנָה..."**
(מיכה ז, טו-טז)

על רקע הניסים והנפלאות המתחוללים בארצנו הקדושה ויד ה' המכה בשונאי ישראל, ולרגל ג' בתמוז, יומא דהילולא רבה של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע - אור חדש הופיע בתורת רבנו: 'אוצר לקוטי שיחות' - גאולה ומשיח ובית המקדש' • שיחה מאלפת עם חברי המערכת המדברים על בשורת הספה, מטעימים מהביאורים והמהלכים שבין בתריו ומבהירים את חובתם וזכותם של יראי ה' לעסוק בתורת הגאולה

אמונה חושית

בכל אחד מישראל - גם החוטאים ר"ל - נטועה אמונה אמיתית בה, אלא שיש לקבעה בתודעתו ולהביאה להנהיג את חייו | אם בדברים גשמיים יש צורך בהמחשה באמצעים שונים, כל שכן וקל וחומר בעניינים שברוח

ולטפח את האמונה בקרב כלל ישראל ובלב כל איש ישראל בכל קצווי תבל, עד לפינות הנידחות ביותר.

עניין האמונה הוא אבן יסוד בתורתנו הקדושה, ומשום כך הוא נמנה על הנושאים שצריכים חיזוק באופן מתמיד. זאת ועוד: לימוד כרעבי בנושא האמונה צריך להביא את הלומד לשנות את דרך החשיבה שלו והרגליו הטבעיים, ולכן כדי שהדברים ייכנסו ללב ויפעלו את פעולתם כראוי יש להרכות בעיסוק בעניינים אלה.

על הצורך בשינוי שהאמונה תפעל על האדם, כותב הראב"ד (בספר בעלי הנפש, שער הקדושה): "וראשון לכל הראשים כולם, שידע האדם את יוצרו ויכיר את בוראו ויתן אל לבו למי יעבוד, וממי ירא, ומצות מי יעשה, כמו שאמר דוד לשלמה 'דע את אלוקי אביך ועבדהו בלב שלם'". ורבינו יונה (שערי תשובה שער ג, יז) מרחיף את הדברים עוד יותר, ומבאר שההתבוננות בעניין האמונה היא תכלית כל האדם בעולם הזה: "ומעלות התבונן בגדולת ה', שנאמר 'ידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלוקים', ודוד אמר 'ה' משמים השקיף על בני אדם לראות היש משכיל דורש את האלוקים'... ובעבור המעלות האלה נברא האדם, שנאמר 'כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו', ומה תקנת הנברא אם לא ישים עמל נפשו ועיקר עסקו בדברים אשר נברא בעבורם".

לא רק להאמין - לדעת

עוד על הצורך בלימוד האמונה כותב הרמ"ק בספרו 'אור נערב' (ח"ב, פ"א), על פי דברי הרמב"ם המפורסמים בתחילת ספר 'משנה תורה': "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון, והוא ממציא כל נמצא וכו'". ולדברי הרמ"ק, דיוק לשונו הרמב"ם שכתב "לידע" מלמדנו יסוד גדול על רוחב היריעה של לימוד האמונה:

"ואין ספק היות כוונת הרב כי בכלל המצוה הזו הוא להשיג סדר הנמצאים ממנו כפי השגת האדם... וכן כלל בלשונו הקצר באמרו 'לידע שיש שם מצוי ראשון'... וכן דייק לישנא דקרא: 'אנכי ה' אלוקיך', ירצה גם כן שצריך שתשיג ממני 'ה' עד 'אלוקיך', פירוש: עד ההשגחה בך, שהוא מראש הנמצאים עד מציאות האדם השפל. ובוה אין ספק, כי אין אפשר לפרש מילת 'לידע' היות הכוונה להאמין מציאות האלקות, שאם כן הול"ל 'מצות עשה להאמין שיש שם אלוך', ולא אמר כן, אלא 'לידע שיש וכו'', משמע שצריך ידיעה ממש והשגת האלקות כפי כוח דעת האנושי".

כלומר, על האדם מוטל לעסוק בהשגה והעמקה להבין את השגחת ה' בעולמו וסדר ההנהגה של כל הברואים כולם, עד להשגחה הפרטית שהבורא ב"ה משגיח עליו. לימוד באופן כזה הוא הכרחי כדי שהאמונה תשפיע על האדם והוא 'יחיה' אותה בכל ליבו, כשהבדל בין השגת האמונה בקרב אדם שיודע את הדברים באופן כללי לבין אדם ש'ח' אותם, הוא לאין ערוך.

בהקשר זה, ידוע שבש"ס בבלי הלשון הרגיל הוא "תא שמע", ואילו בזהר הקדוש הלשון המורגל בכל מקום הוא "תא חזי". הבדל זה אינו

בשנותיו האחרונות של רבנו זי"ע בעלמא דין האיר אור חדש בתורתו. במשך השנים, בזמן ההתוועדות עם הציבור היה נושא שיחות קודש מעניינא דיומא ודן בסוגיות הפרשה והמועד, כשלצד זאת הוקדש זמן מיוחד לאמירת "מאמר חסידות" - נביעה חדשה מכבשונה של פנימיות התורה. את מאמריו אלו לא העלה רבנו על הכתב בעצמו, אלא הם תועדו על ידי 'החוזרים' - תלמידי חכמים שעמלו לשמר את הדברים מזיכרונם או על-פי הקלטה, לערוך אותם בכתב ולהדפיסם עלי ספר תחת הכותרת 'בלתי מוגה', דהיינו שהדברים לא עברו את עינו של רבנו (זו היא סדרת 'ספר המאמרים' - משנת תשי"א ואילך).

ברם, בשנים האחרונות החל נוהג חדש במסגרתו היה 'החזר' רבי יואל כהן ע"ה עורך מאמר חסידות שנשא רבנו, ולאחר מכן היה מכניסו לעינו והגהתו של רבנו שהיה מחזירו בצירוף תיקונים, הארות והערות רבות. מאמרים אלו - המהווים סוגיות עמוקות בתורת החסידות ודרך עבודתה ובהם משוקעים חידושים רבים של רבנו - יצאו לאור באותן שנים לקראת כל חג ומועד, ואף לעתים תכופות יותר. (לימים כונסו המאמרים בארבעת הכרכים 'תורת מנחם' - ספר המאמרים מלוקט' על סדר חודשי השנה). המאמר האחרון שהוגה תחת יד רבנו הוא ד"ה "ואתה תצוה" שיצא לאור לקראת פורים-קטן תשנ"ב, זמן קצר לפני שנפל למשכב ל"ע. באורח נדיר, פלאי ושמיימי, עם צאתו לאור חילק רבנו את קונטרס המאמר בידו הק' לכל העוברים על פניו.

מאמר זה דורש לימוד עיוני בפני עצמו והדבר מומלץ לכל אחד הרוצה להתקרב לתורת רבנו, בפרט לרגל יומא דהילולא ג' תמוז. וכאן רק נציג נקודה ממנו בקיצור דברים, ובשייכות לסדרת מאמריו הקודמים.

דע את אלוקי אביך

כידוע, משה רבנו מכונה "רעיא מהימנא" של ישראל. ושני פירושים בדבר: (א) הוא דאג לכל צרכיהם, הגשמיים והרוחניים, כרועה נאמן הדואג לצאנו. (ב) הוא רועה האמונה שלהם. כלומר, אף שהאמונה ישנה בכל יהודי באשר הוא בהיותם "מאמינים בני מאמינים", מכל מקום נדרש שאמונה זו תיקבע בתודעתו ותתפשט בו עד שתנהיג את כל אורחותיו, ולזה מסייע משה רבנו בהיותו "מזין" את ישראל ו"מאכילם" באמונה שתחזק את חייהם הרוחניים. וזהו "ואתה תצוה את בני ישראל" - על משה רבנו לחבר ולקשר ("תצוה" מלשון "צוותא וחיבור") את בני ישראל עם הקב"ה.

עבודה זו נעשתה תחילה על ידי משה רבנו בדורו, וכך גם על ידי "אתפשטותא דמשה" שבכל דור ודור (תקוני זהר ס"ט - קיב, א. קיד, א) - אלא שרועי ישראל מעניקים בהצעת כוח לכל יהודי לעורר את האמונה בכוח עצמו, ובלשון רבנו בחימת המאמר: "שעבודתו [של משה שבכל דור] לעורר ולגלות את האמונה שבכל אחד מישראל שמצד 'עצם הנשמה', היא באופן שאחר כך יעבדו עבודתם בכח עצמם, ועד שיהיו 'נר תמיד' שאין שייך בו שינוי" (עין שם באריכות). אין ספק כי הדברים הולמים ביותר את עבודתו בקודש של רבנו, כרועה נאמן לעמו שכל ימיו עמל לעורר

נובע מכך שהזוהר נכתב כולו בלשון ארמי – בשונה מהגמרא שבה מעורבת גם לשון הקודש – אלא הוא מכון ומדויק. סיבתו הפנימית היא מפני שהזוהר מגלה את פנימיות התורה שהיא לימוד בבחינת 'ראיה', לעומת הלימוד בחלק הנגלה של התורה הוא בבחינת 'שמיעה'.

את ההפרש שישנו בלימוד התורה בין ראיה לשמיעה אנו מוצאים כבר אצל משה רבינו, כפי שחז"ל אמרו לגבי כמה דברים שבהם נתקשה משה (קידוש החודש, המנוחה ומחצית השקל) שהקב"ה הראה לו ואמר: "כזה ראה וקדש" (ראה מכילתא בא א), דהיינו שהראיה הופכת את הדברים למוחשיים ובהירים.

נוסף על זה, רבותינו הדגישו בכמה מקומות את החשיבות של לימוד בדרך הממחישה את הנלמד. כך למשל, במסכת יומא (פ"א מ"ג) כתוב: "ערב יום הכיפורים שחרית מעמידין אותו [את הכהן הגדול] בשער המזרח, ומעבירין לפניו פרים ואילים וכבשים כדי שיהא מכיר ורגיל בעבודה". ולכאורה, הלכה זו תמוהה: לשם מה יש להראות לכהן הגדול את כל אלו – והלא כל ילד יודע להכיר בין פר איל וכבש? ! אמנם, רש"י

על אתר מבאר (יומא יח, א): "מתבונן בבהמות העוברות לפניו, לתת אל לבו בהלכות סדר היום".

דהיינו, שהצורך במעבר בעלי החיים לפניו היה כדי שהלימוד והחזרה על הלכות עבודת היום הקדוש יהיו מוחשיים על ידי ראיה ממשית.

כיוצא בזה, ברור שמי שילמד מסכת חולין או הלכות טרפות ולא ילך לבית השחיטה לראות את כל חלקי הבהמה כמו עיניו, לא יוכל להבין את ההלכות הללו על בורין. בכלל, כל לימוד התורה בימינו הולך ומתפתח עם התקדמות האפשרויות הטכנולוגיות, וכך יש בנמצא ספרים הממחישים בתמונות צבעוניות את הלכות טרפות והלכות סת"ם וכן שאר חלקי התורה.

אפילו מהנעשה אצל גויי הארצות אפשר ללמוד על חשיבות ההמחשה, על דרך הנאמר "מאֵיבִי תַחֲפִמֵּנִי". הרי ברחבי העולם מושקע הון עתק בפרסומות למיניהן – מעצבים אותן בצורה מיוחדת בשילוב תמונות צבעוניות תחת תאורה מסוימת וכו', וככל שהדברים יותר צבעוניים ומוחשיים יש להם השפעה חזקה יותר על הרואה – הרבה יותר מאשר אם יכתבו מידע מסוים בצבעי שחור-לבן, שאז הציבור ימשיך בדרכו הלאה ללא רצון להתעניין בפרסומת.

והרי הדברים קל וחומר: אם בדברים גשמיים יש צורך להשקיע ולהפוך את העניין בו עוסקים לדבר מוחשי, על אחת כמה וכמה שכאשר מדובר

בעניינים רוחניים של אמונה שדעתו של האדם באופן טבעי רחוקה מהם, יש צורך להסביר ולהמחיש אותם כדי לקרוב לתודעת האדם – "אינה דומה שמיעה לראיה" – עד שיחוללו בו שינוי וישפיעו עליו באמת.

מבוי כנדל - והנסיעה לרבי

מספרים על הרה"ק רבי הרשל' מזידיטשוב צוק"ל שנפגש פעם עם בעל הישיעות יעקב. שאלו הגאון, בשביל מה הוא - ר' הרשל' - נוסע לרבי מלובלין? הלא אפשר ללמוד הכל מתוך ספרים. ואם כדי ללמוד פנימיות התורה, הלא גם זה אפשר ללמוד בספרים הקדושים. ובכן, האם לא חבל על הנסיעה והטרחה - זמן יקר שניתן להקדישו להמשך לימוד התורה בהתמדה? !

ענהו ר' הרשל', שבתחילת מסכת עירובין (ה, א) ישנה סוגיא מסובכת בענין "מבוי העשוי כנדל", והראשונים חלוקים בדעותיהם כיצד בדיוק נראה מבוי כזה, זה אומר בכה וזה אומר בכה. אמר ר' הרשל' לבעל הישיעות יעקב: אם ייודע לך על קיומו של מבוי כזה במרחק-מה מביטך, האם לא היית טורח לנסוע לשם לראותו כמו עיניך? ודאי שכן, שהרי אז כל הסוגיא תתבהר לך באור אחר לגמרי! כמו כן, כאשר נוסעים לרבי אזי כל הדברים שלומדים בספרים הופכים להיות חיים ומוחשיים... על דרך זה - אם כי בכיוון שונה, בדרך חב"ד המדגישה את עבודת החסיד עצמו להפוך את הדברים למוחשיים - מוצאים אנו בעניין מאמרי החסידות של אדמו"ר חב"ד. כך למשל, המנהג אצל אדמו"ר

הרשב"י ז"ע היה שהרבי נשא את מאמר החסידות רבים בליל שבת קודש, ותפקידם של החסידים ה'חוזרים' לא היה קל כלל ועיקר. הרבי היה דורש מאמרים ארוכים, וכדי לחזור עליהם היה עליהם להתאמץ ולהתרכז מאוד במשך כל זמן אמירתם, לתפוס את תוכנם וסדר הדברים וכמובן להבין אל נכון את הנושאים העמוקים, כשבמקביל לנדרשו לוודא שלא נשמט מזכרונם דבר-מה. לאחר מכן, ה'חוזרים' היו מלבנים אותו בינם לבין עצמם, משחזרים את תוכנו בפני החסידים ואף נכנסים אל הרבי עצמו לשאול דברים שלא הצליחו לפתור בעצמם - וכל זאת אף שלאחר מכן במשך השבוע היה הרבי עצמו כותב את המאמר בכתב יד קדוש.

פעם שאלו את הרבי הרשב"י: לשם מה נדרש כל הסדר הזה של ה'חזרה'? הלא הרבי בעצמו כותב את המאמר לאחר מכן - כתיבה שהיא בתכלית הדיוק? ובכן, הציבור יכול להמתין יום או יומיים, ואז יקבלו הכל את המאמר מהרבי בצורה הטובה והמדויקת ביותר! הרבי ענה על כך בתוכן זה: דבר שבכתב הוא דומם, ואילו כאשר אדם חי חוזר על המאמר - המאמר 'חי'!

לעניינו: דבר ברור הוא שעלינו להשקיע עמל בלימוד והתבוננות בעניין האמונה. ואם לא כן - כמבואר באריכות במאמרינו הקודמים - האמונה תישאר בקרבנו רק בדרך 'מקף', דהיינו כמין ידיעה כללית על קיומו של הקב"ה, אבל היא לא תחדור לתוכנו פנימה ולא תפעל בנו שינוי לטובה.

לא להיות גנב

אדמו"ר הזקן מבאר (תורה אור וישב כו, ב) כי מי שהאמונה שבו היא רק בדרך 'מקף', עלול להגיע למצב שהגמרא מתארת "גנבא אפוס מחתרתא רחמנא קריא" (ברכות סג, א. ע"פ גרסת העין יעקב). דהיינו, גנב העומד לחתור בית כדי לגנוב ממנו - שבשעה זו הוא עובר על רצון ה' - עודנו עומד ומתפלל ומבקש מהקב"ה שיצליח במלאכתו... אמנם יש שביארו שהנהגה כזו מבטאת שהגנב אינו מאמין באמת, כי אם כן בוודאי לא היה גנב; ברם, אדמו"ר הזקן מבאר בדרך אחרת: לדבריו, הגנב בוודאי מאמין בה' בליבו, שהרי כל ישראל הם "מאמינים בני מאמינים"; אין זאת אלא שהאמונה של הגנב היא רק בגדר 'מקף' - ידיעה כללית שאינה מחייבת אותו וממילא אינה משפיעה על חיי היום-יום שלו. לכן הוא יכול להאמין בה', וברזמנית לנהוג להפך ממצוותיו. זאת התוצאה של אמונה שנשארת כ'מקף' ואינה חודרת לתוך האדם פנימה.

הנהגה שכזו מדגישה כמה עמוקה יכולה להיות הסתירה שבני אדם חיים בתוכה. סתירה כזו מצויה אצל רבים - אמנם לא באופן כה מובהק, אבל בהחלט ישנם רבים שחיייהם הפרטיים אינם תואמים לאמונה השוכנת בתודעתם. ובכן, כיצד יכולה להתקיים סתירה שכזו? הסיבה היא, כאמור לעיל - כאשר האמונה נשארת באופן של 'מקף' בלבד ואינה מוחשית דיה, היא אינה פועלת על האדם באמת לאמיתו. ולכן כדי שהאמונה תדריך את חיי האדם, היא חייבת להיות מוחשית ביותר. זהו שאדמו"ר הזקן מפליג בחשיבות הדבר, עד שכותב בספר התניא (פרק כט) שהעניין הזה הוא תכלית כל עבודת ה'. וכך לשונו: "...להאיר עיניה באמת ביחוד אור-אין-סוף בראיה חושית, ולא בחינת שמיעה והכנה לבדה, שזה שורש כל העבודה". כלומר, אמונה סתם, שאינה מפותחת כראוי, היא בבחינת 'שמיעה', ואילו כאשר מעמיקים בהבנת האמונה והופכים אותה לבחינת 'ראיה חושית' הרי היא פועלת על האדם ונוגעת לעצם חייו, לאין ערוך ממה שפעלה בהיותה כשמיעה בעלמא.

העולה מדבריו לעניין קיום מצוות האמונה כהוגן:

גדר מצוות האמונה הוא לדעת את מציאות ה'. ועל כך נאמר "דע את אלוקי אביך", וכפי שהרמ"ק מדייק בלשון הרמב"ם שאין די באמונה הנטועה באדם לבדה מעצם היותו בן ישראל, אלא יש ללמוד עליה ולדעת אותה. ואת הידיעה גופא יש להפוך לדבר 'חי' ומוחשי, כך שלא תישאר בדרך 'מקף' אלא תשפיע על הנהגת האדם בחיי היום-יום.

שאלו הגאון, בשביל מה הוא - ר' הרשל' - נוסע לרבי מלובלין? הלא אפשר ללמוד הכל מתוך ספרים. ואם כדי ללמוד פנימיות התורה, הלא גם זה אפשר ללמוד בספרים הקדושים. ובכן, האם לא חבל על הנסיעה והטרחה - זמן יקר שניתן להקדישו להמשך לימוד התורה בהתמדה? !

תורת הגאולה והמקדש בשפת בית המדרש

מדוע ביאת המשיח נחשבת לאחד **מעיקרי ויסודי האמונה**? וכי בלעדיה יישמט ויפול ח"ו בניין היהדות?! • האם נושאי הגאולה העתידה הנם "אגדתא" ו"הלכתא למשיחא", או שאלו **סוגיות עיוניות** שמקומן הטבעי בהיכלי הישיבות והכוללים? • מה הופך את העיסוק בתורת הגאולה לחיוני כל כך, ומדוע אין זה סותר לקביעה ש"אין בן דוד בא אלא **בהיסח הדעת**"? • לרגל יום ההילולא של **כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע** ובעוד פעמי גאולתנו נשמעים בקול שאון בארצנו הקדושה וסביבותיה – 'כי קרוב' מגיש **רב-שיח תורני מאלף** בנושאי הגאולה וביאת המשיח במשנת רבנו, לרגל הופעת הכרך החדש בסדרה המפוארת **'אוצר לקוטי שיחות' – 'גאולה ומשיח ובית המקדש' • בשעה שמלך המשיח בא**

כתיבה: **מנחם יעקובוביץ**

לאור עולם כרך חדש בסדרה הנודעת שנתקבלה בחיבה בהיכלי התורה – 'אוצר לקוטי שיחות', המרכזת ומגישה לבני התורה סוגיות תורניות ערוכות ומונגשות מרחבי המעיין הנובע על פני ט"ל כרכי סדרת 'לקוטי שיחות' של רבנו, ושמר ייקבנו: 'אוצר לקוטי שיחות' – גאולה ומשיח ובית המקדש. כשמו כן הוא – 650 עמודים גרושים ובהם ארוכות ובהם מחידושי וביאוריו הרבים של רבנו בעניינים אלו, בתרגום ללשון הקודש, בחלוקה לשערים שונים ותתי-נושאים,

לישועה ולהרבות בפעולות המזרזות את ביאת גואל צדק, ועסק ללא לאות לתקן עולם במלכות שדי כהכנה לעת קץ.

לצד זאת, כדרכו של רבנו – ראש וראשית לכל עניין בו נשא ונתן היה העיסוק בנושא הנידון מהפך התורני, וכך גם בענייננו: לא זו רבנו מחבבה והרבה לבאר ולחדש בה – בסוגיית הגאולה והמקדש, על פי יסודותיה בתורה שבכתב ובתורה שבעל-פה, כנגלה ובנסתר.

וראה זה חדש: בימים אלה, לקראת ג' בתמוז יומא דהילולא רבה של רבנו, הופיע

כידוע, רבנו זי"ע נתפרסם בקרב שלומי אמוני ישראל כמי שכסף ועשה כל ימיו לביאת הגאולה ולהופעת אורו של משיח צדקנו, כאשר הבריח התיכון שחדר את כל מעשיו תורתו ועבודתו היה משאת נפשו לתקופת אחרית הימים, אליה "נתאוו החכמים והנביאים" כלשון הרמב"ם (סיום ספרו משנה תורה). רבנו הרבה לעורר על-דבר חשיבות האמונה בביאת המשיח כדבר ממשי וקרוב, קרא לכלל ישראל לצפות

ובהקדמת מבוא מקיף וסיכומים בהירים לכל סוגיא וסוגיא.

בשונה מקודמיו בסדרה – ששת הכרכים שהוקדשו לפרשיות השבוע והמועדים, כאשר אחריהם באו חמישה כרכים במקצועות שונים בתורת רבנו: לשיטותיהם של תנאים ואמוראים, ביאורי רש"י על התורה, סוגיית כלל ישראל, היכל התשובה ומצוות תלמוד תורה – הנושא המכונס בכרך הנוכחי איננו כביכול "עוד" נידון משלל הנידונים התורניים בהם עסק רבנו, אלא יש להמליץ עליו את האמרה הידועה אשר "הוא – היה אומר", דהיינו שאת תמצית מהותו של החכם הוא מוציא בדיבורו. ובכן, בספר החדש נפרשים אפוא הביאורים העיוניים של רבנו בסוגיות הגאולה, וכל המעיין בהם יכול להיכנס דרכם להיכלו הפנימי של רבנו, לשיגו ושיחו ולכיסופי נפשו הטהורה משך שנות דור.

לרגל השקת הספר כינסה מערכת 'כי קרוב' לשיחה מקיפה חבר תלמידי חכמים שעסקו במלאכת עריכתו, ה"ה הרה"ג רבי יהודה כהן שליט"א מרבני תכנית הלימוד 'לב לדעת', הרה"ג רבי צבי הירש זלמנוב שליט"א משלוחי רבנו בטבריה עיה"ק ורבה של קהילת חב"ד דמתא, רבי ישראל ארי' ליב רבינוביץ שליט"א משלוחי רבנו לאשקלון רבתי, ועל גבם הרב משה שילת שליט"א מנהל 'תורת חב"ד לבני הישיבות' והוצאת הספרים 'מעיינות'. בשורות הבאות ביקשנו מהם ללכך לאור משנת רבנו את מהותה ומשמעותה של ביאת המשיח, לבאר את החובה והחשיבות של העיסוק בתורת הגאולה, ולהטעים את קוראנו מהחידושים והמהלכים המרכזיים של רבנו בסוגיות אלו.

אני מאמין באמונה שלימה בביאת המשיח יסוד לבניין דת ישראל

בן תורה הנוטל לחיקו ספר העוסק בענייני המשיח והגאולה, רוצה לברר לעצמו תחילה: כידוע, האמונה בביאת המשיח היא אחד משלושה עשר עיקרי האמונה שניסח הרמב"ם. ולכאורה, בהסתכלות שטחית, יש לתמוה: מדוע האמונה בעניין הגאולה בפני עצמה – שיעמוד מלך מבית דוד ויתקן את העולם כולו – נחשבת לאחד מיסודי הדת? האם יחסר דבר-מה בעבודתו של יהודי בלעדית?

הרב זלמנוב: לכל לראש, יש להבהיר את המשמעות בכך שדברים מסוימים באמונתנו הם עיקרי יסודי הדת. הרי אנו מצווים להאמין בכל פרט שנאמר בתורה, ומהו אם כן החילוק בין י"ג העיקרים שמנה הרמב"ם לשאר דברי התורה?

מפורסם בשם הגר"ח מבריסק, שהחילוק בין העיקרים לשאר דברי התורה הוא לגבי מי שאינו מאמין בהם מחוסר ידיעה ולא בכוונה: מי שאינו מאמין בפרט מסוים מן התורה בשוגג, למשל מחוסר ידיעה – אינו אפיקורוס; אבל לגבי עיקרי האמונה, גם מי שאינו מאמין בשגגה ומחוסר ידיעה נחשב אפיקורוס (ובלשונו הידועה: "נעבאך אן אפיקורוס איז אויך אן אפיקורוס"...).

אמנם הגדרה זו של חוסר אמונה בשוגג שנויה במחלוקת ראשונים, אך העיקרון ברור: ישנם עניינים מסוימים שהם יסודי הדת כמשמעם – כמו היסודות שעליהם עומד כל בניין התורה והמצוות. חוקרי ישראל כמו הרמב"ם, ספר העיקרים לרבי יוסף אלבו ועוד, עסקו לבאר ולהגדיר מהם העיקרים עליהם האמונה והדת נשענות. ואכן בנידון דידן צריך לבאר, מדוע מנה הרמב"ם את ביאת המשיח בין העיקרים הללו (וכפי שהקשה החת"ס בשו"ת שלו חלק יו"ד סימן שנו)?

במובן הרוחני והרעיוני של הדברים, ובפרט לאור תורת החסידות, מובן היטב מדוע הגאולה היא עיקר באמונת ישראל: תכלית בריאת העולם היא להביא למצב של גילוי אלוהי בעולם, בלשון הכתוב "ביום ההוא יהיה

ה' אחד ושמו אחד", וכל עבודתם של ישראל במשך כל הדורות, ושל כל יהודי בפרט, נועדה כדי להשלים את המטרה הזו – להביא את העולם לשלמותו הרוחנית. ומשכך, כיוון שזהו היעד שאליו סובכות-הולכות התורה והמצוות משך אלפי שנים, הרי שזהו מעיקרי הדת ויסודותיה.

ברם, אם נשים עינינו לפשוטם של דברים כנידון הלכות בדרך הנגלה דתורה, עדיין יידרש ביאור מדוע נמנית ביאת המשיח בין עיקרי האמונה – בהבטת שלכאורה היא רק פרט מסוים בשלבי הגמול הבא לישראל על קיום המצוות.

ובכן, בסוגיא שהוצבה בראש הספר, רבנו מדייק ומעמיק בדברי הרמב"ם עצמו בסוף ספרו משנה תורה, בהלכות מלכים, שם הוא מתאר ומנסח לפסק-דין את הפעולות שיעשה מלך המשיח, ומהן עולה הגדרה ברורה:

מבחינה הלכתית, עניינם של ימות המשיח היא – חזרת שלמות התורה והמצוות, וכלשוננו: "המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות בית דוד ליושנה, הממשלה הראשונה, ובונה מקדש ומקבץ נדחי ישראל, וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם: מקריבין קרבנות, ועושין שמטין ויובלות, ככל מצותן האמורה בתורה".

כלומר, בגאולה יהיו כל התנאים המאפשרים לקיים גם את המצוות שאי אפשר לקיימן בזמן הגלות: ייבנה בית המקדש, בארץ יהיו "כל יושביה עליה" שזהו תנאי הכרחי לכמה מצוות, ואפילו לגבי הייעודים הגשמיים הרי – כלשון הרמב"ם בסיום ספרו – "לא יהיה שם לא רעב... ולא קנאה ותחרות", וכפי שמבאר בהלכות תשובה – אלו הם אמצעים לאפשר לבני ישראל לעסוק בנחת בלימוד התורה ובקיום המצוות באופן מושלם וללא טרדות.

ולכן ביאת המשיח היא יסוד בדת: כיוון שרק בזמן הגאולה יבואו התורה והמצוות למעמדן השלם, לכן חלק בלתי נפרד מעצם האמונה בתורה ובמצוותיה היא האמונה שהעולם יתעלה ויגיע למצב המאפשר לחלוטין את קיום התורה והמצוות בצורה מושלמת, וכך התורה והוראותיה אכן יתממשו במלואן.

יתרה מזו: האמונה בביאת המשיח מחזקת את האמונה בתורה גם עתה, בזמן הגלות. הרי כל מטרת הבריאה היא שישראל ימלא את רצון ה' ויקיימו תורה ומצוות, כדברי חז"ל בכמה מקומות וכמו במאמר הידוע על הפסוק "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ" – "ב' ראשית,

בשביל ישראל שנקראו ראשית ובשביל התורה שנקראת ראשית" – אף שבה-בעת, בהסתכלות פשוטה נראה לנו לפעמים שהעולם מפרע ועומד חוצץ נגד קיום התורה והמצוות, למרות שכל קיומו הוא בשבילן. ואם כן, האמונה שעולמנו זה מתקדם בכל עת לעבר הזמן בו תתקיים התורה בשלמות, מחזקת את ההבנה שזו כל מטרת הבריאה כבר עכשיו, בזמן הגלות, והדבר מעניק תוספת כוח ועוז לכל יהודי בעבודתו.

הרב כהן: אם נרצה להרחיב ולחדד את הדברים, הרי שבפן ההלכתי ישנם שני היבטים:

(א) יש מצוות שאין כל אפשרות לקיימן עתה, כמו כל מצוות הקרבנות שאפשר להקריבם רק בבית המקדש ולשם כך נדרש לכל הפחות מזבח בוני, וכך גם כל שאר עבודות המקדש (מלבד מצוות שמירת המקדש שיש לה משמעות גם בזמן הזה, כפי שרבנו דן בזה באריכות במקום אחר), וכן כל מצוות הטומאה והטהרה, ונוסף על כך מצוות רבות התלויות בבית דין, הכוללות גם את עצם העמדת משפטי התורה על תילם.

לצד זאת, ישנן גם מצוות שמקום קיומן אינו בבית המקדש עצמו, ובכל זאת קיומן בזמן שהבית חרב אינו בשלמות או רק מדרבנן, כמו מצוות שמחת יום-טוב שביסודה הוא בקרבן שלמים, כך גם מצוות אכילת מצה ומרור ללא קרבן פסח, וספירת העומר שלרוב הדעות בזמן הזה אינה אלא מדרבנן. ומובן מעצמו, שבמצב כזה בו רוב מצוות התורה אינן מיושמות – הרי "העיקר חסר הספר", ופשוט מדוע ביאת המשיח הוא עניין

עליו מושתתת כל עבודת בני ישראל בקיום התורה והמצוות, הוא הייעוד המקווה למצב העולם בימות המשיח.

הרב שילת: בהמשך לדברים אלו, הרי אדם המביט סביבו בזמן הגלות על מצב העולם רואה על נקלה כי לא תמיד הוא מאפשר קיום תורה ומצוות כדבעי, ולעתים צצים בו נסיונות קשים ומרים, אם מן הבחינה המעשית – קשיים שונים שהעולם מעמיד כנגדנו, אם מצד היצר הרע שעושה מלאכתו, ואם מצד הסביבה בה רבים המלעיגים על שומרי התורה והמצווה והמדקדקים בה, עד שהוא עלול ליפול למחשבות יאוש ח"ו, כביכול בלתי אפשרי לו לקיים את המוטל עליו כדבעי.

אולם כשתחדור בנו ההכרה שהמצב האידיאלי של העולם גופא הוא "ימות המשיח", שלכך נברא מתחילתו – נמצא שהעולם מצד עצמו ומעצם הווייתו נדרש לסייע ללימוד התורה וקיום המצוות, והמניעות שישנן או שרק נדמה שהן קיימות – אינם אלא גורמים חיצוניים, ובמאמץ והשתדלות מצדנו ניתן להתגבר עליהם, כשהעולם עצמו יסייע לכך, שהרי התורה והמצוות הולמות את עניינו ותכליתו כשלעצמו.

אלא שכדי להיות חדורים באמת בהכרה זו, עלינו לעסוק בסוגיית הגאולה ובמשמעותם של ימות המשיח. עצם העיסוק בנושאים אלו שבתורה, בפרט אם הלימוד הוא בעיון ובהעמקה, מחזיר בקרבנו את התודעה הנכונה ביחס אל העולם ומסייע לעמוד בנסיונות העומדים עלינו.

וְהַחֲזִינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבָה לְצִיּוֹן התועלת בעבודת ה' – גאולת השכינה

טוב ויפה, אבל אם נדבר בפועל ממש – כל עוד אנו שרויים בזמן הגלות, תפקידנו הוא לקיים את המצוות שיש בידנו לקיימן בזמן הזה ולעסוק בתורה יומם ולילה. ואם כן, מה נותן ומה מוסיף העסק בנושא הגאולה, ובפרט בצורה עיונית, בעבודת ה' של יהודי ירא שמים?

הרב רבינוביץ: אכן, בני תורה הרגילים בסוגיות הש"ס והפוסקים לעתים צופים בריחוק-מה על סוגיות תורניות הנדמות בעיניהם כהלכתא למשיחא, בהבעת שנידונים אלה נוגעים למישרין לעבודתו של יהודי כבר בזמננו, ערב הגאולה. כך למשל הם דברי הרמב"ם בהלכות מלכים שם "כל מי שאינו מאמין בו [במלך המשיח] או מי שאינו מחכה לביאתו – לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו" – דברים כדורבנות. ובכן, נשאל נא את עצמנו: מהי הגדרתה ההלכתית של חובת

יסודי ועיקרי בתורה. כמו כן, ישנן מצוות שעודן מחכות וממתינות למועד קיומן – דבר שטרם התרחש מעולם כל עוד לא בא גואלנו, כשדוגמה לכך מביא הרמב"ם בהלכות מלכים מצוות ערי מקלט, כאשר נצטוונו להוסיף ערי מקלט לכש"ירחיב ה' אלוך את גבולך", ומצב זה עדיין לא התקיים מעולם (ולכן הדבר מהווה ראייה של ממש מתוך דברי התורה גופא לאמונה בבית המשיח, כדברי הרמב"ם שם שרבנו מדייק בהם בספר שלפנינו הדק היטב).

(ב) היבט נוסף הוא מכיוון זה שמצב העולם עתה אינו מאפשר קיום תורה ומצוות כדבעי – גם כלפי אותן מצוות שעל פי התורה אפשר לקיימן ללא בית בנוי. אין צורך לומר במקומות שיש בהם גזירות על מצות מילה, שחיטה וכיוצא באלה, אלא גם מצד אופן התנהלות העולם בעת ששוררות מלחמות בין מדינות שונות, שבמצבים כגון אלו אין אפשרות לקיום מצוות התורה כראוי. וגם בזמני שלום, כל עוד טרם התקיים בנו ייעוד הנביאים "ועמדו זרים ורעו צאנכם" צריך האדם לדאוג אפוא לפרנסתו – דבר המסיח את דעתו מלימוד התורה וההידור בקיום המצוות כהוגן. ואם כן, השאיפה והחתיירה למצב חדש בו העולם אינו מונע ואף מסייע לבני ישראל לקיים מצוותיהם – זהו עניין עיקרי בתורה.

כאמור, כל זה הוא ממבט הלכתי, המתייחס לרובד הפשטני של מצוות התורה וקיומן. אך ברובד הפנימי – הדברים ברורים ומוכנים בפשטות, כפי שהזכיר הרב זלמנוב בתמצית דבריו:

אדמו"ר הזקן מרחיב בסוגיית הגאולה בספר התניא (פרקים לו-לז), שם ביאר שימות המשיח אינם רק תקופה של קבלת שכר גרידא על קיום המצוות במשך זמן הגלות, כפי שנראה מקופיא, אלא כלשונו "קבלת שכר עיקרו באלף השביעי", ואילו ימות המשיח הם "תכלית שלמות בריאת עולם הזה, שלכך נברא מתחילתו" (והדברים נרמזים בדברי הגמרא בסנהדרין "לא איברי עלמא אלא למשיח"). כלומר: ימות המשיח אינם דבר נוסף על מצבו הנוכחי של העולם – כמועד הגמול וקבלת פרס לישראל – אלא לאמיתתם של דברים כך צריך להיראות העולם מתחילתו, ואילו המצב העכשווי הינו מצב של חיסרון.

הטעם לכך הוא – כדברי רבנו הזקן שם – כי תכלית בריאת העולם היא (כדברי המדרש) "נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים". ומשמעות הדברים, שאחדותו יתברך תתגלה לעתיד בעולם הזה, ככל המתואר בדברי הנביאים, היינו שהעולם יבטא את אפסיותו לנוכח האמת האלוקית ש"אין עוד מלבדו". ותכלית זו – היא יסוד עבודתם של בני ישראל בעולם, ולמענה נתן הקב"ה את התורה בהיותה מגלה בעצמה בעולם את אחדותו יתברך, ובכל מצוה שמקיימים ישראל הם מגלים בעולם עוד יותר את אחדותו יתברך. ואם כן, לאור הבנה יסודית זו, ברור מדוע היסוד

אמונה זו – במה בדיוק יש להאמין ולמה בדיוק יש לחכות? ואם פסק הרמב"ם שיש לחכות – כיצד נוכל לבחון את עצמנו שהננו אכן מחכים ומצפים בשיעור הנדרש?... לסוגיות יסודיות אלו, ולרבות שכמותן, נדרש רבנו בספר זה.

מלבד זאת, כאמור, הרי חלקים גדולים מדיני התורה – אם לא רובם – ומסכתות הש"ס עוסקים בדיני קדשים, טומאה וטהרה וכיוצא בזה. כל עוד אנו נמצאים בגלות, נמצא שהתורה השייכת לנושאים הללו לא באה לידי מימוש. רצון ה' אינו מתגשם בעולם, וכביכול הסוגיות נשארות בספרים ומנותקות ממצאות החיים. והרי לא הרי חלקי התורה שמעיקרם נלמדים בבחינת "דרוש וקבל שכר" כהרי דברים שנוגעים לחיי היום-יום, אם מבחינה הלכתית אם בענייני השקפה. וידועים דברי הגמרא במסכת שבת שכאשר המלאכים רצו לקבל את התורה, השיב להם משה רבנו שמימושה של התורה בפועל יכול להתקיים רק בעולם הזה הגשמי.

"תורה לא בשמים היא", וזו למעשה המשמעות הפשוטה והישירה של מושג "שלמות התורה והמצוות" הנזכר לעיל – כשנגיע למצב בו כל הסוגיות המרובות בסדרי קדשים וטהרות הופכות לדבר מציאותי מול עינינו, כחלק משגרת החיים. נמצא שנושא ביאת הגאול הוא ליבת הלימוד של הסוגיות הללו.

הרב שילת: אנו מתפללים שלוש פעמים בכל יום "ולירושלים עירך ברחמים תשוב", "כי לישועתך קיוונו כל היום" ועוד. והרי הגדרת התפילה היא "בקשת צרכיו" של אדם, ואם כן מתחבטנו להבין את המשמעות והכוונה של בקשות שלו והציפיה הגלומה בהן. אם איננו מודעים למרכזיות של ימות המשיח ועד כמה בלעדיותם חסר בעצם לימוד התורה וקיום המצוות על ידינו – הרי בקשת הגאולה בתפילת העמידה היא חסרת משמעות. יהודי עלול למצוא עצמו עומד לפני המלך, ובשעה גדולה זו הוא עומד ושונה נוסח של בקשה שבעצמו איננו מבין מדוע היא חסרה לו ומה צורך יש לו בה.

הרב כהן: בהקשר זה של בקשת הגאולה ללא הבנת משמעותה, מקובלת מפי חסידים אמרה חריפה:

מספרים על יהודי שנון שראה זקן אחד, שלא קרא ולא שנה בספרי הפנימיות והיו מעשיו כמצות אנשים מלומדה, יושב ובוכה בתשעה באב. שאלו היהודי מדוע הוא בוכה, והזקן השיב: אינך יודע שביית המקדש נחרב? מידענו לא הניח לו וטען: הרי זה אירע לפני כמעט אלפיים שנה, ומדוע נוגע לך הדבר עתה? ! הלא התבלבל לרגע, ולבסוף ענה: הני כהן, ואילו בית המקדש היה קיים היו מקריבים בו קרבנות והייתי יכול לאכול מבשרם. ובכן – ענה לו היהודי – מה הבעיה? קנה לך בשר באטליו ואכול כאוות נפשך, גם אם אינו בשר קדשים. השיבו הזקן: הרי הגמרא אומרת שמשחרב בית המקדש ניטל טעם מהבשר וניתן בעצמות, ואם כן לא תועיל לי אכילת הבשר בזמן הגלות! ענה לו היהודי: ומה בכך,

ביכולתך ללעוס את העצמות ולקבל מהן את טעם הבשר... ענהו הזקן בחוסר אונים: אבל בגילי המופלג כבר אין לי שיניים, ואיני יכול ללעוס את העצמות... השיבו איש שיחו: אם כך, עליך לבכות על כך שנשרו לך השיניים ולא על חורבן בית המקדש...

לענייננו: ידע איננו בנפשיה כי כאשר איננו עוסקים בסוגיות השייכות לגאולה ולעתידי לבוא, ובפרט אם איננו מפנימים שמדובר בדבר מציאותי, יסודי וקרוי, נמצא שאין כוונה ומשמעות אמיתית לתפילות שאנו מתפללים על הגאולה; כך יהודי עלול לגלות שהוא ממתין לביאת המשיח כאותו זקן שמפריע לו על כי אינו טועם טעם בשר...

הרב שילת: חשוב להוסיף, שהעיסוק בתורת הגאולה מועיל לעניין התפילה והבקשה כדבעי – במיוחד מצד הרובד הרעיוני שנוכר לעיל, שלעתידי לבוא יתעלה העולם ויגיע לשלמות ורוחנית: גם אם יהודי

מרגיש שמצידו הוא ממלא את חובתו כלפי הקב"ה – לומד את תורתו ומקיים את המצוות שאפשר לו לקיים בזמן הגלות – הרי בזמן החורבן והגלות כביכול הקב"ה "מסולק" מביתו, כמבואר בגמרא שכל מקום שגלו ישראל "שכינה עמהם", ובלשון הזהר "שכינתא בגלותא". השכינה הקדושה שרויה בגלות ומצטערת, ובמצב כזה אך טבעי הוא שעל אף השלמות שיכול יהודי להשיג לעצמו בתורה ובמצוות, הוא לא יוכל להרגיש שלם בעת שהשכינה נתונה בצער. וכיוון שעליו להשלים את רצון השי"ת – עליו להצטער בצער השכינה ה"מנהמת כיונה", וגם הוא יבקש ויתחנן ויעשה כל שביכולתו לפעול את שיבת הקב"ה לביתו.

הרב כהן: למעשה, אם להתייחס לגוף השאלה, אחד הדברים העיקריים שיתחדשו בביאת המשיח הוא בדיוק הנושא הזה: אראו נחדל לשאול על כל דבר ועניין "מה זה מוסיף לי בעבודת ה'..." ואפרש שיחתי.

הרמב"ם כותב בתחילת מורה נבוכים (פרק ב) ששאל אותו חכם אחד – מה פירוש הכתוב שעל ידי האכילה מעץ הדעת ייגרם "והייתם כאלוקים יודעי טוב ורע"? וכי ייתכן שעל ידי העבירה תתווסף לאדם ידיעה שלא הייתה לו לפני כן ו"מצינו חוטא נשכר"?

הרמב"ם משיב לפי סגנונו, שעד חטא עץ הדעת הייתה באדם "ידיעת המושכלות" בלבד. כלומר: ידיעת האדם עסקה ב"אמת" ו"שקר" כשלעצמן, כשהתלבטות שלו כביכול ביחס לכל מעשה אם לעשותו אם לאו, הייתה לפי אמות המידה "נכון" ו"לא נכון". מה ש"נכון" – יש לעשות, ומה ש"לא נכון" יש להימנע ממנו. לעומת זאת, חטא עץ הדעת חידש אצל האדם את ידיעת "טוב ורע". השיקול חדל להיות בין "נכון" ל"לא נכון", אלא בין מה שטוב לאדם לבין מה שרע לו. כלומר, מעתה המדר הקובע הוא בהתאם לתועלת הבאה לאדם מכל פעולה.

דברי הרמב"ם מובאים בדרושי חסידות, ומוסברים בכך שבחטא עץ הדעת התחדשה אצל האדם "הרגשת עצמו". קודם לכן הוא לא הרגיש כלל את מציאות עצמו, וממילא לא ביקש לעשות מה שמועיל ומוסיף לו אלא את מה שנכון ואמיתי מצד עצמו, וממילא האדם חיפש להשלים את רצונו של הקב"ה. בחטא עץ הדעת, לעומת זאת, התחדשה באדם "הרגשת עצמו" – מעתה הישות שלו גורמת לו לבחור ולפעול בהתאם לתועלתו האישית. ברם, בביאת המשיח העולם יתוקן ויחזור למצבו הקדום כאשר תחושת הביטול וההכנעה לאלוקות תחזור לשורר בכל הנבראים, ולכן הבריאה כולה תעסוק רק בהשלמת וקיום רצון ה'. ואם כן, השאלה "כיצד זה מוסיף לי בעבודת ה'" אין לה מקום ביחס לסוגיית הגאולה, ואדרבה: על האדם לעסוק בהבנת משמעות הגאולה כדי להפנים ולקבע בתודעתו את העובדה שתפקידה של הבריאה כולה, ושל עם ישראל בפרט, הוא למלא את רצון ה' – דבר שיתרחש כאשר נגיע למצב בו נוכל לממש את התורה בפועל ולקיים את כל מצוותיה בשלמות, כאשר בעומק יותר זוהי "גאולת השכינה" המבוארת בספרים הקדושים.

עצם העיסוק בתורת הגאולה ובהגדרת החובה להאמין בה ולצפות לה, יש בו כדי לגרום ליהודי להפנים את המהות של אותה תקופה נשגבה ולעבוד את קונו באופן שיוזר את בואה.

בִּי לִישׁוּעָתְךָ קְוִינוּ כָּל הַיּוֹם צִיפִּיָּה תְּמִידִית וְהִיסָה הַדַּעַת

שאלה אחרת שיכולה לעלות בנידון זה: האומנם עיסוק ולימוד מעמיק שכזה בנושאי ביאת המשיח והגאולה העתידה אינו סותר לדברי חז"ל "אין בן דוד בא אלא בהיסח הדעת", מהם עולה לכאורה שביאת המשיח תבוא דווקא על ידי ההימנעות מהדיבור בעניינים אלו?...

הרב כהן: השאלה "כיצד זה מוסיף לי בעבודת ה'" – אין לה מקום ביחס לסוגיית הגאולה, ואדרבה: על האדם לקבע בתודעתו שתפקידו הוא למלא את רצון ה' – דבר שיוגשם בשלמות בביאת הגאולה – ולא לעשות למען טובתו והשלמתו האישית

הרב זלמנוב: דבר ברור הוא שחיוב הציפייה לגאולה פירושו כמשמעו – שהאדם יעמוד תמיד במצב של ציפייה, וכדברי הרמב"ם הנ"ל ש"מי שאינו מאמין בו ואינו מחכה לביאתו הרי הוא כופר בתורה! ומעניין לציין שבשיחתו עם האדמו"ר בעל 'פני מנחם' מגור בשנת תשמ"ג, צייטס רבנו בהדגשה את דברי הגרי"ז הלוי מבריסק (בהגדה של פסח 'מבית לוי'): "שלא די להאמין רק להאמין בביאת המשיח אלא שגם צריך לחכות לו בכל יום שיבוא... והיה מוסיף, שלא די בזה שיחכה לו 'בכל יום' שיבוא, אלא כמו שאנו אומרים בתפילה 'כי לישועתך קיינו כל היום', דהיינו מחכים ומקוים 'בכל יום' ו'כל היום', כל רגע ורגע ממש". אמנם, מהי באמת כוונת חז"ל באמרם ש"אין בן דוד בא אלא בהיסח הדעת"? הנה בדברי אדמו"ר הזקן באגרת הקודש (סימן ד) שבספר התניא מצינו שמפרש על פי פנימיות, שהכוונה היא "למעלה מן הדעת", דהיינו מתוך עבודה פנימית לגלות באדם אהבה מעומקא דליבא להשי"ת שאינה מוגבלת במגבלות הדעת וההשגה. אך רבנו הציע ביאור נפלא בדרך הפשוט: גם על 'מציאה' נאמר בגמרא שהיא מגיעה בהיסח הדעת. ייתכן שהאדם מחפש ותר אחר אוצרות ומציאות למיניהם, אך גם אם ימצא כאלו – אין כל שייכות וערך בין הטרחה בעת החיפוש לבין גודל המציאה בפועל. ועל דרך זה לעניין ביאת המשיח: מחובתנו לצפות ולחכות למשיח, ואף על פי כן, כמה שנצפה ונניחל לביאתו, עדיין הגאולה על ידו תהיה "בהיסח הדעת" – בסדר גודל מפתיע ונעלה ביותר, לאין-ערוך מכל מה שניתן להעלות על דעתנו.

הרב כהן: באחד מסימני הספר מופיעה שקלא-וטרין נרחבת בפשר לשונו החריגה של הרמב"ם בהלכות פרה אדומה, שבהזכירו כבדרך אגב את מלך המשיח הוא מוסיף נוסח של תפילה ובקשה, שלא כדרכו כלל: "מהרה יגלה אמן כן יהי רצון". רבנו העלה מכך, לאור הידוע בגודל דיוקו של הרמב"ם בכתיבתו, שבמילותיו אלו הוא מבקש לרמוז לנו הדרכה חיונית:

"כאשר אדם – המחכה לביאת המשיח – מזכיר ענין הקשור למשיח, ואפילו יהיה זה בדרך אגב, הוא אינו יכול להתייחס לכך בשוויון נפש, אלא הדבר מעורר בו מיד את רגשי הציפייה למשיח; וכיון שהדבר נעשו "צרכו", ממילא חייב הוא להתפלל על זה [בהתאם לגדרה של חובת התפילה – שאלת צרכים], ולומר תפילה על מילוי חסרונו – שיוכה מהרה, בהקדם, תיכף לביאת המשיח".

נמצאנו למדים כי לא רק חובת תקווה והמתנה ברגש הלב יש כאן, אלא אף הוראה ברורה לבקש ולדרוש את הגאולה. ואכן, רבנו הזכיר רבות בהקשר זה את דברי המדרש שהביא החיד"א, אשר לא זו בלבד שחובה היא לחכות למשיח אלא גם זכות יש בדבר, כי "אפילו אין ביד ישראל אלא הקיווי כדאי הם לגאולה בשכר הקיווי", ובכך מפרש החיד"א (מדבר קדמות, מערכת ק, טז) את נוסח התפילה "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח... כי לישועתך קיינו כל היום". הרי אומר: למה ובאיזו זכות דורשים אנו ומבקשים ש"מהרה תצמיח"? "כי לישועתך קיינו, ויש לנו הקיווי, ובשכר הקיווי כדאי שתגאלנו".

אמנם, על זה גופא יכולה לעלות תמיהה: כיצד הלימוד אודות הגאולה והעסק בזירוזו ובבקשתה עולה בקנה אחד עם האיסור לחשב קיצין הנזכר בגמרא ובראשונים, "תיפח עצמן של מחשבי קיצין"? ומה נשים לעניין איסור דחיקת הקץ?

הרב זלמנוב: ראשית, צריך להבין את הכוונה באמרנו "חשוב קיצין". הרמב"ם באגרת תימן מבאר שטעם האיסור לחשב קיצין הוא, כדברי הגמרא, "שהם אומרים כיון שהגיע שוב אינו בא". ולאחר מכן הוא מבאר את הטעם לכך שרס"ג חישב קץ, ומצדיק אותו: "מה שהביאו לעניין זה, ואע"פ שהיה יודע שהתורה אסרה זה, לפי שהיו בני דורו בעלי סברות רבות נשחתות, וכמעט שתאבד תורת ה' לולי הוא ע"ה, לפי שהוא גלה מן

התורה מה שהיה נעלם וחזק ממנה מה שנדלדל, והודיעו בלשונו ובכתבו וקולמוסו, וראה בכלל מה שראה בדעתו לקבץ המון העם על דרך חשבון הקצים, כדי לאמץ אותם ולהוסיף על תוחלתם. והוא התכוון בכל מעשיו לשם שמים ואין לטעון עליו על שטעה בחשבונותיו כי כוונתו היה מה שאמרתי".

כלומר, העובדה שמצינו כמה מגדולי ישראל (הרס"ג, הרמב"ן, האברבנאל, הגר"א ועוד) שביארו פסוקים בספר דניאל וחישבו לפיהם את הקץ, לא היה בכוונתם לומר שזהו המועד האחרון בו משיח צריך להגיע, אלא שהם הציעו תאריך אפשרי לביאתו כדי לעודד את רוחם של בני דורם. למעשה, בסוף אגרת זו עצמה הרמב"ם מוסר קבלה שהייתה בידו לגבי זמן חזרת הנבואה לישראל כהכנה לביאת המשיח...

נוסף על כך, על פי דברי רבנו מתבאר ענין הקיצים בעומק יותר: דחיקת הקץ המדוברת בגמרא היא שימוש בהשבעת שמות, בקבלה מעשית וכיוצא בזה, כפי שמצינו סיפורים שונים על אלו שניסו לעשות כך במהלך הדורות; לעומת זאת, העבודה לזירוז הגאולה על ידי הרבצת תורה וקיום המצוות וריבוי מעשים טובים אינה שייכת כלל לאיסור דחיקת הקץ.

יתרה מזו: כשאנו מבינים (כאמור לעיל) שביאת המשיח אינה רק בגדר קבלת שכר על לימוד התורה וקיום המצוות, אלא משמעותה המלאה היא הגעת העולם למצב של שלמות רוחנית, מובן שירידת ביאת המשיח באמצעות קיום המצוות וגילוי כבוד ה' בעולם על ידן אינו בדרך "סגולה" אלא זו סיבה ותוצאה: יהודי פועל בעבודתו "לתקן עולם במלכות ש-ד", בהמשך לעבודת כלל ישראל מאז זמנם של האבות ומתן תורה, ופירות ההשקעה הוו מופיעים ברמות מלכותו של הקב"ה המתגלה בעולם – שהיא-היא הגאולה וביאת המשיח. כלומר, הגאולה נוצרת מתוך עבודת בני ישראל בזמן הגלות.

על פי זה מתיישב (באחד מסימני הספר) עניינם של הקיצין שחישבו גדולי ישראל כפתור ופרח: אין מדובר באנשים פשוטים שחישבו לעצמם חישובים שונים העולים מתוך הפסוקים; גדולי ישראל ראו בעיני רוחם שזמן מסויים לעתיד הוא אכן מסוגל לביאת המשיח, והם הודיעו אותו לבני דורם "כדי לאמץ אותם ולהוסיף בתוחלתם", כדי שהם אכן ינצלו את ההזדמנות ויוסיפו בקיום התורה ומצוות שלהם, ובכך "ממשו" את הזמן המסוגל.

הרב שילת: ניתן לדמות זאת לדבריו של רבנו במקום אחר לעניין הדרך הנכונה לעיסוק בגימטריאות בדרך הרמז שבתורה: העובדה שהערך המספרי של תיבות מסויימות זהה לערך של תיבות אחרות, זהו סימן ותוצאה של קשר אמיתי הקיים ברוחניות בין העניינים הללו. משום כך, מובן שאין זו שדה פרוצה שכל אחד רשאי לחשב בה כרצונו, אלא זהו חלק בפרד"ס התורה הנועד לאלו שרואים את שורש הדברים בעולמות העליונים. וכיון שישנה שייכות אמיתית במהותם של דברים מסויימים הנראים שונים זה מזה, הייתה ביכולת גדולים אלו להראות כיצד הדבר יורד ומשתקף גם בערך המספרי של התיבות – שהיא השייכות השטחית והחיצונית ביותר.

על דרך זה לעניין זמן הקץ: אין מדובר בחישוב גרידא העולה מקריאה מסויימת בפסוקים, אלא הבנה במהותו של זמן מסויים בהיותו מסוגל לגאולה באופן מיוחד.

הזכרתם בדברייכם את מרא דשמעתא בסוגיות הגאולה, הלא הוא הרמב"ם שהנו פוסק יחיד בהלכות אלו שטרח לבררן וכתבן בספרו. אבל הוא עצמו הורץ בהלכות מלכים שם: "ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות ולא יאריך במדרשות האמורים בעניינים אלו וכיוצא בהן ולא ישימם עיקר, שאין מביאין לא לידי יראה ולא לידי אהבה... אלא יחכה ויאמין בכלל הדבר כמו שבארנו". ובכן, איך מתיישבת

הרב זלמנוב: כיוון שרק בזמן הגאולה יבואו התורה והמצוות למעמדן השלם, לכן חלק בלתי נפרד מעצם האמונה בתורה ובמצוותיה היא האמונה שהעולם יתעלה ויגיע למצב המאפשר לחלוטין את קיום התורה והמצוות בצורה מושלמת

הופעת ספר שלם הגדוש במערכות וחידושים בענייני הגאולה עם הדברים האמורים?

הרב רבינובין: הדברים פשוטים לכל מעיין בדבריו של הרמב"ם על סדרם. הרמב"ם כותב את הדברים הללו תוך כדי דברו בהלכה שבה הוא מביא את מחלוקת התנאים בסדר ביאת אליהו הנביא ומלחמת גוג ומגוג – לאחר שקודם לכן הקדיש פרק שלם לחובת האמונה בביאת המשיח ולתנאים והסימנים הכרוכים בדמותו. בהקשר זה, רבנו התבטא בפגישה עם האדמו"ר מסאדיגורא (בשנת תש"מ), כי ברור שהרמב"ם לא בא לשלול בלשוננו זו את מה שהוא עצמו עשה בפרק שלפני כן... אלא כוונת הרמב"ם היא שכל הדברים שכלל בספרו משנה תורה נחשבים חלק מ"כלל הדבר" בו אנו מצווים להאמין ולעסוק, ואילו לגבי פרטים נוספים שמצינו בעניין הייעודים השונים שיתרחשו בגאולה – בהם אכן אין טעם לעסוק בהשקפה מיוחדת.

כך לענייננו: שיחותיו של רבנו המכונסות בספר זה עוסקות כולן "בכלל הדבר", כשרבנו מתבסס רבות על דברי הרמב"ם בשני פרקים אלו האחרונים בהלכות מלכים, מנתח את לשונו ומחדד על פיה את מהותה של הגאולה, גוריה וענייניה. אין המדובר כאן על פרטים צדדיים למיניהם, ואפילו לא על אלו המוזכרים במדרשים ובנביאים, אלא על משמעותה הכללית של הגאולה, הגדרת פעולותיו העיקריות של מלך המשיח וההשלכות העולות מכך לעניין חיוב האמונה והציפייה לביאתו בזמננו זה.

הרב זלמנוב: האמור מסביר פרט מעניין. כידוע, בספר הי"ד החזקה לא עסק הרמב"ם כלל בייעודי הגאולה הניסיים, ואף פסק להלכה שמלך המשיח אינו צריך לעשות אותות ומופתים; בה"ב, באגרת תימן כותב הרמב"ם מפורשות שבהחלט ייתכן שיתרחשו ניסים בביאת המשיח, ומה שפסק במשנה תורה שבימות המשיח לא יהיה שינוי ממנהגו של עולם ושכל תיאורי הנביאים הם רק בדרך משל, "אין דברנו זה החלטי". ואם כן, מדוע מלכתחילה כתב אחרת במשנה תורה?

ולדברי רבנו התשובה פשוטה, משום שכפי שהוא עצמו כתב אין לנו צורך לעסוק בפרטי הייעודים שלעתיד לבוא אלא נדרש מאיתנו להאמין ולעסוק רק "בכלל הדבר"; וכיוון ש"כלל הדבר" המבואר היטב בשני הפרקים שהקדיש לכך הוא שלמות לימוד התורה וקיום המצוות, ולא הניסים והנפלאות שיתרחשו באותה שעה, משום כך כתב להלכה רק את הפרטים הנוגעים במישורין לכך.

והשבתי תנה רעה מן הארץ

ייעודי הגאולה באור חדש

על פי רוב, ענייני הגאולה וביאת המשיח המובאים בש"ס הם בחלק האגדתא, או בבחינת "הלכתא למשיחא". מקומם של נושאים אלו הוא לכאורה יותר בעת אמירת דברי התעוררות ורעיונות חסידיים, לא כך? האומנם אפשר ללמוד את תורת הגאולה כסוגיא הלכתית ואף למדנית?

הרב כהן: בהחלט כן, וניתן ספר ונחזיו. אחד הדברים המייחדים את משנתו של רבנו בסוגיות אלו, זו העובדה שהוא מתייחס אליהן כאל סוגיות הלכתיות ממש. ולכן אחד מהיסודות החוזרים על עצמם בין בתרי הספר זו ההיצמדות לפסקי הרמב"ם וללשונו; כי אמנם, גם כשישנם מדרשים וכיוצא בזה שמהם אולי משתמע אחרת, הרי שאת המדרשים ודברי האגדה ניתן לפרש באופנים שונים, ואילו דברי הרמב"ם – כשאנחנו נתונים במחלוקת ראשונים – הם המחייבים להלכה בפועל.

כך למשל, ביחס לאותה הלכה בה נאמר שיש להאמין רק "בכלל הדבר", מביא הרמב"ם כאמור את המחלוקת בין חכמי ישראל אם אליהו הנביא יבוא קודם ביאת המשיח או לאחר מכן, ומסכם שם ש"כל אלו

הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו... אין סידור הוויית דברים הללו ולא דקדוקיהן עיקר בדת". רבנו הבהיר ששלשון הרמב"ם עולה כי דבריו אלו אמורים אך ורק בנוגע לפרטים שהוזכרו בפרק זה לגבי ביאת אליהו הנביא ומלחמת גוג ומגוג, אך בפרק שלפני כן העוסק בביאת המשיח ובניין בית המקדש על ידו וכו', שם גם סדר הדברים הוא מכוון ולענייננו – כך שבניין בית המקדש זמנו רק לאחר ביאת מלך המשיח, ולאחריהם יבוא קיבוץ הגלויות.

בעומק יותר מבואר באחד מסימני הספר, לאור שקלא-וטרין במפרשי הרמב"ם, גדרן של שלוש המצוות שנצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ: מחיית עמלק, מינוי מלך ובנין בית המקדש, שהן תלויות זו בזו ומוכרחות להיות בסדר זה דווקא (רבנו חזר על הדברים רבות גם בהקשר ההשקפתי של שלילת התפיסה הרואה בחזרת יהודים לא"ק "אתחלתא דגאולה", כיוון שהרמב"ם פסק מפורשות שקיבוץ הגלויות ובניין בית המקדש יהיו על ידי מלך המשיח דווקא).

הרב רבינובין: הצצה בעלמא בין עמודי הספר, הרי היא כטיול בבית המדרש ועל פי דרכי הלימוד הרגילים בו. כך למשל, רבנו מרחיב ב"צריכותא" שבשלוש הראיות שהרמב"ם מביא לעניין חיוב האמונה בביאת המשיח; בשיחה אחרת אנו מוצאים העמקה בשיטות הראשונים לגבי נחלת הלויים לעתיד לבוא, וזאת לצד חידוש נפלא בגדר מקום גניזת הארון. גם לגדרה ותקפה של מצות "ועשו לי מקדש" מוקדשים מספר סימנים, וכן לעניין קיומה בזמן הגלות על ידי הלימוד ב"תורת הבית" – רבנו מעלה שזו סוגיא הלכתית טהורה (הקשורה להלכות אמירת קרבנות בשו"ע אורח חיים). וכהנה עוד שלל נושאים בגליא דתורה לצד אלו המוארים באורה של חסידות.

פטור בלא כלום אי אפשר, והרי אפוא טעימה קטנה: בתורת כהנים נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון אודות הייעוד "והשבתי חיה רעה מן הארץ" – רבי יהודה מפרש את הכתוב שהחיות הרעות יעברו לגמרי מן העולם, ורבי שמעון סובר שישתנה רק טבען הרע להזיק. ולכאורה עולה קושיא אלימתא על דעת רבי יהודה (כמובא במדרש שם גופא) מהמפורש בנביא שלעתידי לבוא יתקיים "וגר זאב עם כבש"!

להבנת הדברים, רבנו מקדים את דברי הגאון מרוגטשוב שיסוד המחלוקת הוא פלוגתא יסודית בגדר "שביתה" בדניי התורה: לפי רבי יהודה שביתה היינו ביטול עצם מציאות הדבר, ולרבי שמעון פירושה ביטול תכונותיו (בלשון הגאון הנ"ל: "ביטול החומר או ביטול הצורה"). וכגון במצות "תשביתו שאור" – ביעור חמץ, שלדעת רבי יהודה "אין ביעור חמץ אלא שריפה" דהיינו השמדת החומר, ולדעת רבנו די לפרו ולזוותר לרוח באופן המסלק את יכולת השימוש והתנאה בו.

את היסוד הזה מרחיב רבנו לעניין מחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון עצמם בדיון "מלאכה שאינה צריכה לגופה" ו"דבר שאינו מתכוון" במלאכות שבת, שלרבי יהודה אסור ולר' שמעון פטור או מותר: כידוע, דווקא "מלאכת מחשבת" אסרה תורה, וכאשר אדם עושה מלאכה בלא מחשבה וכוונה – רק "חומר" המלאכה ישנו אך לא "צורתה", ובוה נחלקו: לר' יהודה משמעות הציווי "וביום השביעי תשבות" היא העדר מוחלט של מלאכה, ואם כן גם מלאכות אלו בכלל, ואילו לדעת ר' שמעון במקרים אלו חסרה "צורת המלאכה", ולכן אין בהן הפרה של השביתה.

ומעתה נמצא, שלדעת רבי יהודה העובדה שגם עצם מציאות החיות הרעות תעבור מן העולם, הוא פסוק מפורש – כי "והשבתי חיה רעה" היינו להדיא שתבטל עצם מציאותה. ואם כן, כשם שהפסוק "וגר זאב עם כבש" מפורש, כך גם בפסוק "והשבתי" מפורש להפך, ועל כורחנו צריך לומר שמדובר בשתי תקופות זמנים שונים בימות המשיח גופא (נושא הנידון בהרחבה בכמה סימנים בספר) – בתקופה הראשונה החיות הרעות יוסיפו להתקיים אלא שלא יזיקו, ואילו בתקופה השנייה יתקיים הכתוב "והשבתי חיה רעה מן הארץ", דהיינו השבתה והשמדה מוחלטת.

הרב שילת: עצם העיסוק בנושאי הגאולה שבתורה, בפרט אם הלימוד הוא בעיון ובהעמקה, מחדיר בקרבנו את התודעה הנכונה ביחס אל העולם ומסייע לעמוד בנסיונות העומדים עלינו

אימתי קאמתי מיר להביא לימות המשיח

רבנו ז"ע הוא אפוא מהיחידים בין גדולי ישראל שהקדישו מקצוע נכבד בתורתם לעיסוק נלהב בסוגיות האמורות, וכפי שרואים בספר זה – עיסוקו לא הסתכם בדברי התעוררות על הגאולה אלא הסתעף למערכות עיוניות שלמות של בליבון גדריה מכל צד ופינה. אם יורשה לנו לשאול, מה ניתן לומר בטעם העובדה שרבנו נתייחד בעסק זה באופן מיוחד כל כך?

הרב שילת: התורה הקדושה הייתה מושג חייו של רבנו, בה עסק רוב שעות היממה מאז טל ילדותו ועד אחרית שנים כשעול הציבור היה על

כתפיו, וכמובן גם בשיחותיו לרבים עסק דרך קבע בבירור והעמקה בכל מקצועות התורה. לא זו בלבד, אלא אפילו נושאים אקטואליים שונים שרבנו עורר אודותם, תמיד היה זה מתוך פלפול בעומקה של הלכה. רבנו חזר פעמים אין ספור על דברי הזהר ש"קוב"ה אסתכל באורייתא וברא עלמא" והשתמש בכלל זה כדרך חיים, לפיה ראשיתו של כל עניין היא במקורותיו בתורה.

הן הן הדברים בנידון דידן: הלהט המיוחד ששרר אצל רבנו בעניין האמונה והציפיה לביאת המשיח והחובה המוטלת על כל אחד להחיש את ביאתו, נבע במישורין מהעושר הלאומי העמוק שהנחיל לעולם התורה בסוגיות אלו. לידו – הכל באשר לכל צף ועלה מעיסוקו בתורה בסוגיות אלו. כיוון שראה את ביאת המשיח כעיקר מיסודי הדת והקדיש את עיונו לבירור גדרי חובת האמונה והציפיה לביאת המשיח, למשמעות הייעודיים העתידיים בבניין בית המקדש ותיקון העולם במלכות השי"ת – הרי שהעניינים הללו עמדו חיים ונוכחים מול עיניו קדשו, ולכן ביקש ותבע שיעסקו בהם, ילמדו אודותם ויתכוננו אליהם. הרב זלמנוב: בהמשך לאמור, מן הראוי לצטט בהקשר זה את עדותו הנדירה של רבנו על עצמו באחד ממכתביו (אגרות קודש ח"ב ע' תכז): "מיום הלכי ל"חדר", ועוד קודם לזה, התחיל להתרקם בדמיוני ציור גאולה העתידה". נוסף כי רבנו ראה דחיפות מיוחדת בכל הקשור לעת הגאולה, כאשר חזר ללא הרף על כך שכבר בגמרא נאמר כי "כלו כל הקיצין", והוסיף ואמר כי סימני "עקבתא דמשיחא" המופיעים בסוף מסכת סוטה מתאימים להפליא לזמננו אנו.

לאור זאת, לא פלא כי אחת ההוראות המרכזיות למעשה של רבנו לעניין הפעולות שיש לנקוט כדי לקרב את ביאת המשיח, היה לימוד התורה בנושאים אלו, כשהוא מבאר כי יש בכוח התורה להשפיע על האדם כך שתחדור בו ההכרה עד כמה ביאת המשיח מציאותית וקרובה.

בעמדנו על פתחו של חודש תמוז, בו מתחילים ימי בין המצרים, כמה מתאים להזכיר את דברי המדרש (תנחומא צו, יד) שרבנו ראה בהם יסוד ופינה לרבות משיחותיו בספר זה. "כשהקב"ה מראה ליחזקאל את צורת הבית... אמר ליחזקאל לפני הקב"ה: רבונו של עולם, עד עכשיו אנו נתונים בגולה בארץ שונאינו ואתה אומר לי לילך ולהודיע לישראל צורת הבית? ...! אמר לו הקב"ה ליחזקאל: ובשביל שבני נתונים בגולה יהא בנין ביתי בטל? ...! לך אמור להם ויתעסקו לקרות צורת הבית בתורה. ובשכר קרייתו, שיתעסקו לקרות בה, אני מעלה עליהם כאילו הם עוסקים בבנין הבית".

על פי דברים אלו קרא רבנו – לצד חובת האבל על ירושלים, כמתבקש מן הדין – לעסוק באופן מיוחד בימי בין המצרים ב"צורת הבית" לפרטיה, כולל הפירוט הנרחב בהלכות בית הבחירה להרמב"ם, שבאמצעות לימוד זה מתקיימת גם עתה מצות "ועשו לי מקדש" עד ש"אין בנין ביתי בטל".

ספר זה שלפנינו יכול אפוא להיות לעזר רב במילוי קריאת קודש זו בימים אלו, המסוגלים כידוע לגאולה.

לא זו אף זו: בשנותיו האחרונות בעלמא דין היה רבנו הולך ודורש ברכים יותר ויותר אודות הדחיפות והחיוניות לזירזו הגאולה והחשת ביאת משיח צדקנו, ומפורסמת שיחתו בשלהי חודש ניסן תשנ"א בה זעק בדברים נוקבים חדרי בטן על חובתו של כל אחד לעשות כל התלוי בו בזה. ובחודשים שלאחר מכן הדגיש שוב שוב כי הדרך הישרה להתעורר ברגשי ציפייה ותשוקה אמיתית לבוא הגאולה ו"לחיות" בה – היא הלימוד בסוגיותיה בתורה שבכתב ושבעל-פה. הגיעו הדברים לידי כך שבאחד הימים באותה תקופה, על פי הוראתו, נדפס קונטרס מיוחד שהכיל שיחות שונא בליבון סוגיות הגאולה מהלכות מלכים במשנה תורה (שחלקן נדפסו בספר זה), ובאורח נדיר רבנו חילקו בעצמו לכל העוברים על פניו כעידוד רב-משמעות להגברת העיסוק במקצוע זה.

משכך אפשר להוסיף ולומר, כי על דרך מאמרם ז"ל על הפסוק "מגיד דבריו ליעקב", ש"הקב"ה מה שהוא עושה – אומר לישראל לעשות", הרי שרבנו עצמו היה דוגמה מוחשית לעיסוק למדני בסוגיות המשיח והגאולה – עיסוק שהיה ניכר בכל פרט בדרכיו ובהדרכותיו לחסידיו ולכלל ישראל.

הרב כהן: אכן, ב"מאמר" החסידות הראשון ("באתי לגני" תשי"א) שונא רבנו עם תחילת הנהגתו הגדיר את תקופתו שמשמיתה היא לסיים את גמר הורדת השכינה אל הארץ התחתונה, דבר שיתמש במלווא בגאולה השלמה. מובן, אפוא, בפשטות פשר הלהט והעיסוק המרובה של רבנו בנושא מהותי זה.

בהקשר זה, מפורסמת קריאתו של רבנו כי דורנו זה הוא הדור האחרון לגלות והדור הראשון לגאולה, וכמובן אמירה שכזו אינה באה בחלל ריק ח"ו, אלא היא נובעת כהמשך ישיר למשנת מאורי החסידות.

כידוע, מלך המשיח אמר למורנו הבעש"ט שהוא יבוא ויתגלה לגאלנו כאשר יפוצו מעיינות החסידות חוצה. הווי אומר, מעיינות הבעש"ט הם "התנוצצות" מגילוי האלוקות שיאיר כאשר העולם יתעלה לשלמותו לעתיד לבוא. רבנו ראה אפוא את תפקידו היסודי של דורנו בכך שעלינו הוטל להשלים את המלאכה שהחל בה הבעש"ט – לגלות לכל את האמונה ש"אין עוד מלבדו", וכפירושה החסידי שאין כל מציאות אמיתית מלבד הכוח האלוקי המחיה ומקיים את הכל, כאשר את האמת הזו יש לגלות בכל נקודה בעולם.

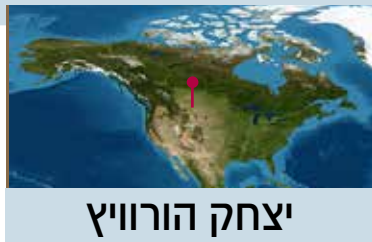
לעבודה זו הקדיש רבנו את חייו, בהפצת התורה והיהדות בממדים אדירים – עד לכל פינות העולם – כאשר כל פינה זועקת עתה: אין עוד מלבדו.

הרב רבינוביץ: ידועה דעת חכמים במשנה לעניין מצות זכירת יציאת מצרים, לפיה נדרש הפסוק "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך" במשמעות זו: "ימי חייך – העולם הזה; כל ימי חייך – להביא לימות המשיח". כלומר שלא רק בזמן הזה אלא גם בימות המשיח יזכירו את יציאת מצרים. אולם רמז נפלא במאמר זה היה שגור על לשונו של רבנו, בשם חותנו אדמו"ר הרי"צ ז"ע, שהכוונה והתכלית של כל העבודה בימי הגלות היא לגרום ולהביא את ימות המשיח. וכמה נאים הדברים לרבנו, שרוזו פיעמה בו כל ימי חייו כפשוטו, בכל פעולותיו והליכותיו כמו גם במעיינות תורתו.

כיום גדולי ישראל רבים מכל החוגים כבר הכריזו שהגיע זמן הגאולה. המהפכות העולמיות, כמו גם התעוררות התשובה בקרב אחינו בית ישראל, מוכיחות ללא כל ספק שביאת המשיח קרובה מתמיד. ובכן, מלבד השמחה והתקווה שהידיעה הזו נוסכת בנו, ישנה כאן גם תביעה מאיתנו – להוסיף לעסוק בתורת הגאולה ולהחדיר לתודעתנו את ההכרה במהותם של ימות המשיח, עדי נזכה לראות בהתגשמותם במהרה בימינו. ■

הרב רבינוביץ: נשאל נא
את עצמנו: מהי הגדרתה
ההלכתית של חובת אמונה
זו בביאת המשיח – במה
בדיוק יש להאמין ולקַה
בדיוק יש לחכות? ובכלל,
כיצד נוכל לבחון את עצמנו
שהננו אכן מחכים ומצפים
בשיעור הנדרש?

בשביל יהודי אחד

הרב משה רסקין • קמפלה, אוגנדה

עד ביאת גואל צדק במהרה בימינו, כאשר היצר הרע ייעקר מליבנו, רגעי משבר, מבוכה וספק הם טבעיים ויישארו נחלת כולנו, כשאנו מצווים ויכולים להתגבר עליהם. ובכן, גם בתוך צבא שלוחי הקודש של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע, גיבורי הכוח עושי דברו, מעת לעת ייתכן ששליח נופל ברגע של מחשבת ספק והוא שואל את עצמו: האם אכן הוא נמצא במקום הנכון? אולי שגגה נפלה בבחירתו כשליח לאתר פלוני? כזה היה אותו רגע מכונן, עליו יסופר להלן, בחיי שליחותו של הרב משה רסקין שמזה למעלה משמונה שנים קבע את ביתו עם משפחתו שתחי' בלב המַפְלָה האפריקנית של קמפלה, בירת אוגנדה.

בלי כל קשר לחיי קהילה יהודיים, אוגנדה אינה מדינה קלה לעיכול עבור מי שגדל במדינה מפותחת. מדובר במדינת עולם שלמה להודין, אבל משפחת רסקין הצעירה כבר הסתגלה מזמן לתנאי החיים, כשרוח השליחות מפעמת בהם ונוסכת כוח להתעלות מעל מהמורות הסביבה למען הצלת עוד ועוד נפשות מישראל.

מטבע הדברים, רוב ככל היהודים באוגנדה אינם מקומיים. אלו הם אנשי עסקים ודיפלומטים הבאים מרחבי העולם, כמו גם יועצים חקלאיים הנשלחים מישראל לשהות בה על מנת לפתח את המדינה הנחשלת ולארגן את תשתיותיה הכלכליות. מסיבה זו, עם פרוץ מגפת הקורונה העולמית לפני מספר שנים, רבים מהם עזבו את גבולות המדינה עד יעבור זעם, כאשר גם המטיילים חובבי שמורות הטבע האפריקניות חדלו מלהופיע. הרב רסקין מצא עצמו מבלה זמן רב מדי לבדו, תוהה אם אכן היה זה נכון לבחור את המדינה הזו לחלקו ולגורלו.

אם לא היה די בכך, גם לאחר שמגפת הקורונה התפוגגה ברחבי העולם התרגשה ובאה על אוגנדה מגפת האבולה שפקדה בעיקר את יבשת אפריקה. הדבר הביא לכך שגם היהודים שחשבו כבר לשוב למדינה לא שבו, והקהילה המקומית הלכה והצטמקה עוד ועוד. בבית חב"ד שבקמפלה ישב לו הרב רסקין והרגיש כי באו מים עד נפש. "באותה שעה כבר היו כאן מעט מאוד יהודים", הוא חוזר אל הימים ההם, "ואני התלבטתי ביני לבין עצמי, האומנם בשביל כה מעט יהודים ראוי שאשאר כאן עם משפחתי ואשקיע בגיוס המשאבים הכביר למען הפעלת בית חב"ד מקומי?"

ההרהורים הללו חזרו ונשנו במוחו בעת ששהה כעבור זמן בביקור בארץ הקודש עם משפחתו לקראת הולדת בתם, כאשר לאחריה ערכו את סידוריהם לחזרה לאוגנדה. בעוד הרב רסקין מנסה להדחיק את המחשבות הטורדניות לקראת הנסיעה, באורח פלא קיבל מאחד מחבריו תצלום של עותק משיחתו של הרבי זי"ע. "ראה מה הרבי אומר כאן", כתב לו חברו לצד התמונה ששיגר לו. עיניו של הרב רסקין נקרעו מתדהמה. במרכז העמוד התנוסס המשפט הבא (מהתועדות יום כ' מנחם-אב ה'תשל"ו, בשיחה בה עסק הרבי בליכון דיני פיקוח נפשות): "יהגע

גשם עבותים, לצד ערכות מדבריות בהן שורצות חיות בר. גם מקורו של הנילוס, הנהר השני באורכו בעולם, הוא באגם ויקטוריה האוגנדי. משום כך, בימי שגרה ידועה אוגנדה כיעד מוביל בתיירות העולמית, כזה המושך אליו תיירים יהודיים רבים מישראל ומרחבי העולם.

בין אוגנדה לישראל מתנהלת מסכת קשרים ותיקה. מיד לאחר שאוגנדה זכתה לעצמאות, ישראל העניקה לה סיוע משמעותי בתחומי החקלאות, התשתיות והביטחון, ואף אימנה את צבא אוגנדה. אל המדינה זרמו יועצים חקלאיים מישראל, כמו גם מהנדסים שבנו בה תשתיות שונות. אך יחסים אלה נקטעו כאשר שליט אוגנדה אידי אמין, שהיה ידיד ישראלי, הפך לעויין וגירש את כל הישראלים ממדינתו.

זמן-מה לאחר מכן התרחש מבצע יונתן (אנטבה), במהלכו חולצו בני ערובה יהודים וישראלים שהוחזקו בנמל התעופה באנטבה שבאוגנדה על ידי מחבלים, בחסותו של אידי אמין. לאחר נפילתו של הרודן, שבו היחסים והתהדקו. נוסף על כך, חברות ישראליות רבות מעורבות בפרויקטים שונים באוגנדה בתחומי הכלכלה והביטחון. בשל עובדה זו היא משכנת בתוכה יהודים לא מעטים המתגוררים בה בקביעות, כשאלהים מצטרפים דיפלומטים יהודים, כאמור, ואנשי ארגונים לא ממשלתיים מרחבי העולם.

את הנסיעה התורנית הראשונה במדינה נטע רבי שלמה בן טולילא, שליח הרבי ומנהל בית חב"ד בקונגו, המכהן גם כשליח חב"ד הראשי למרכז אפריקה ורב איגוד הקהילות היהודיות הפזורות במדינות אלו. הרב בן טולילא הגיע ליבשת השחורה בראש חודש שבט תשנ"א בשליחות הרבי ובכרכתו, והקים את בית חב"ד בקינזסה, בירת קונגו הדמוקרטית. כאיש אשר רוח בו, לא הניח הרב בן טולילא את המדינות הסמוכות אליו, ומדי שנה נהג לשלוח אליהן שלוחים זמניים לימי הקיץ או כסיוע בעריכת חגי ישראל לאורך מעגל השנה. לימים, הציע הרב בן טולילא לעוד ועוד אברכים שליחות קבועה

עצמך: כהן גדול בבית קודש הקדשים ביום הכיפורים, צריך לצאת על הספק כדי להציל יהודי, אפילו אם היהודי נמצא באוגנדה, ואינו צריך לשקול אם הלה לובש טלית-קטן, אם הוא מניח תפילין וכו' – כך הוא דין השולחן-ערוך."

הרב רסקין בהה בכתוב וקרא אותו שוב ושוב כלא מאמין. "אפילו אם היהודי נמצא באוגנדה" – חזר ומלמל לעצמו בהשתאות. "קיבלתי את התשובה. לא יכול להיות ברור ממנה."

"כעבור זמן קצר", ממשיך ומספר הרב רסקין, "בשובי כבר לאוגנדה, ישבתי בבית חב"ד בשעות הבוקר. המקום היה ריק, והנה נכנס יהודי שלא ראיתי מעולם קודם לכן, והוא ביקש להניח תפילין ולהתפלל. כמובן, בעודי נרגש, סייעתי לו להתעטף בטלית ולהניח תפילין, ולאחר שסיימתי את מלאכתי חשבתי לעצמי: הנה הוא – אותו יהודי אחד באוגנדה שלמענו, ולמען יהודים דוגמתו, הרבי רוצה שאשאר כאן. מעתה ידעתי שאוגנדה היא מקומנו, וכל עוד יש בה ולו יהודי אחד – תפקידי ושליחותי להיות כאן בשבילו."

"צדיקא דאפטטר", אומר הזוהר הקדוש, "אשתכח בכולהו עלמין יתיר מבחיוהי". גם כאשר הצדיק מסתלק לשיבה של מעלה, הוא נמצא בכל העולמות עוד יותר מאשר בחייו, מאחר שנשמתו אינה עומדת תחת הגבלות הגוף. בפרט כשמדובר בצדיקים ששימשו בחייהם כרועי ישראל – הרי כשם שבעלמא דין עשו הכל למען צאן מרעיתם, בוודאי גם בעלייתם לשמי מרום הם ממשיכים לברך, ללוות ולהדריך את קהל עדתם וכלל ישראל. "כך ממש הרגשתי", אומר הרב רסקין בלהט. "ראיתי בחוש שהרבי מלווה את דרכנו, מנחה ומעודד אותנו – כאשר גם הדרכתו זו הגיעה בדיוק ברגע הנדרש."

נשמות כותחנות

אוגנדה שוכנת במזרחה של יבשת הענק אפריקה, והיא מכילה שילוב ייחודי של נופים טרופיים עוצרי נשימה, הרים נישאים ועירות

משפחה במדינה החוגג בר מצווה? בתחילה התחמק האיש מלהשיב לשאלתי. אמרתי לו כי לנער בר מצווה מקובל להכין נרות לתפילין ולרקום עליו את שם בעליו, ובכן, עלי לדעת איזה שם לרקום על הנרות. האיש נבון מעט, ואז התגבר ואמר לי את שמו שלו... התברר שבקשתו הייתה לרכוש תפילין לעצמו. הוא אמר לי שבימים אלו הוא מציין את יום הולדתו החמישים, וכשערך את חשבון נפשו מהעובר עליו בחייו חשב לעצמו: כיצד ייתכן שבגיל כזה טרם ערך בר מצווה, הרי הוא יהודי כשר המהווה חלק משרשת דורות ארוכה. נשמתו התעוררה, ובליבו גמלה ההחלטה להניח תפילין מדי יום...

"התרגשתי מאוד מסיפורו האישי, וכדי להפוך את האירוע למשמעותי - ערכנו לו חגיגה מיוחדת, במסגרתה הבאנו לו את התפילין בתוך נרתיק מעוטר שעליו התנוסס שמו, ומאז במשך זמן רב - עד שחזר ארצה - נהג האיש להגיע אלינו בקביעות בזמני התפילה כשהוא מהווה חלק בלתי נפרד מחברי הקהילה".

הרב רסקין מוסיף ומספר על התופעות המעניינות באוגנדה. לדבריו, העם האוגנדי מחבב כיום יהודים ויהדות. "ישנה קבוצה של גויים מהמזרם הבכירה של המדינה, שאני נפגש עמם ומלמד אותם שיעור קבוע במצוות בני נח, כפסק דין הרמב"ם שהרבי עורך על יישומו: 'ציווה משה רבינו מפי הגבורה לכופ את כל באי עולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח' - כשבימינו אף אין צורך בכפייה של ממש אלא די בדרכי נועם ושלום, כאשר המציאות מוכיחה כי השומעים עצמם מבקשים ללמוד עוד ועוד. בכל פעם הם נפעמים מהלימוד והתוכן, מפנימים אותו אל ליבם ומיישמים אותו באורח חיים", מספר הרב רסקין בהשתאוות.

מוהל מן השמים

ועתה לסיפור של אור המראה את גילוייה של ההשגחה הפרטית גם בלב החשכה האפריקנית. "לצערנו די נדיר שנולדים כאן ילדים יהודיים", מספר הרב רסקין, "ומשכך אין ברחבי המדינה מוהל קבוע. באחד הימים, לפני מספר שנים, נולד תינוק לאשה יהודייה המוכרת בקהילה, אלא שמאחר ובעלה נכרי רח"ל הם לא ששו למול את תינוקם. זמן קצר לאחר מכן פרצה הקורונה, השמים נסגרו וכלל לא היה ניתן להביא מוהל. יום רך יום, וידענו שאחרי שלושה חודשים הסיכויים להצליח במשימה הולכים ואוזלים, כי בגיל שכזה לפי החוק המקומי ניתן למול רק במרכז רפואי, וזו כבר פרוצדורה מורכבת ביותר.

"באותם ימים שרר סגר מוחלט, אין יוצא ואין בא, והאפשרות להביא מוהל מחוץ לאוגנדה לא נראתה לעין. והנה, כמו משמייים, הופיעו לפתע בבית חב"ד שני יהודים מארה"ב שבאו לבקר בשמורות הגורילות בהרי אוגנדה, ובשיחה עמם אמר לנו אחד מהם לפי תומם שהוא גם שוחט ומוהל. נדהמנו, ומיד חשבנו על התינוק ההוא. סיפרנו למוהל על כך, והוא אמר כי הוא מוכן בשמחה להירטם למען המצווה החשובה. "שוחחנו עם האישה שהתרגשה לשמוע כי נשלח אליה מוהל מן השמייים, והיא נהנה את אישורה. בזריזות ארגנו את כל הנדרש, כשהברית התקיימה עקב מגבלות הקורונה באירוע מצומצם ביותר - אבל השמחה הייתה גדולה. ראינו במו עינינו את יד ההשגחה המשגרת כל אחד ליעדו - גם אם הרבר דורש להבקיע סגרים וביקורת גבולות קפדנית - גם כדי למול תינוק יהודי באוגנדה הרחוקה". ■

עשרות אורחים על שולחננו.

"מאז המשבר שחווינו בעקבות ימי הקורונה", אומר הרב רסקין בחיוך, "חלה התאוששות ניכרת בקהילה. יהודים רבים פוקדים את המדינה ומוצאים אצלנו בית לכל דבר ועניין. הם יודעים שגם אם יעבור עליהם מה, בבית חב"ד תמיד יקבלו אותם בשמחה ויסייעו להם בכל עניין, בגשמיות וברוחניות".

בר מצווה בגיל 50

בשל המספר המועט של היהודים באוגנדה, תחת הנהגתו והשפעתו של הרב רסקין שורת ערבות הדדית בין יהודי המקום ותחושת האכפתיות נוכחת מאוד בשיח הקהילתי. בסעודות השבת ובהתוועדויות החסידיות שהוא עורך עם קהילתו הוא שב ומדגיש כי כל נשמה יהודית היא בעלת חשיבות בפני עצמה ולכל אחת ייחודיות משלה, ומשכך אין לנו לוותר או להתחייש ח"ו מאף אחד - גם מזה הנראה רחוק ביותר. "הרבי חזר רבות על דברי הבעל שם טוב כי כל יהודי - יהיה מי שיהיה - יקר בעיני ה' כמו בן יחיד להוריו. כשלעצמי", אומר הרב רסקין, "המסר הזה בולט במיוחד באוגנדה", והוא ממחיש את דבריו בסיפור קולע.

"לפני זמן מה התגורר כאן למשך תקופה ארוכה יהודי מישראל, איש עסקים שגדל בקיסריה ללא חינוך דתי מבית ומבחוץ, כזה שאף לצערנו לא זכה לציין את יום הבר מצווה שלו כראוי. מפעם לפעם הוא היה מגיע לבקר אותנו בסעודת שבת וכדומה, אבל לא הוסיף להתקרב מעבר לכך. ככל שדיברתי איתו שיגיע באחד מימי החול להניח תפילין ולהתפלל איתנו - הוא כמעט ולא נענה לכך.

"יום אחד הגיע אלי האיש ואמר לי כי הוא צריך תפילין לבר מצווה. התפלאתי ולא הבנתי - לאיזו בר מצווה הוא מתכוון? האם יש לו קרוב

במדינות אפריקה, כאשר אלה מפעילים כיום בתי חב"ד קבועים ופעילים ברחבי היבשת.

בין המדינות אליהן נטה הרב בן טולילא את ידו הייתה, כמובן, אוגנדה, בה התפתחה במשך השנים קהילה בת מאות יהודים. "לאחר נישואינו", מספר הרב רסקין, "חיפשנו מקום לקבוע בו את שליחותנו, והרב בן טולילא הציע לנו לבחון את קמפלה כיצד אפשרי עבורנו. ואכן, שהינו בה ימי הפורים וחג הפסח, פגשנו אישית מאות יהודים בעלי נשמות צמאות לדבר ה' והתקבלנו בזרועות פתוחות. רבים רבים ביקשו מאיתנו לייסד במקום מרכז יהודי קבוע, כשגם אנו מצדנו חשנו כי זהו מקומנו, ובו נגשים את שאיפתנו להאיר את העולם באור התורה והיהדות ולהוות כתובת לכל עניין יהודי". נטיעת היתד של משפחת רסקין במקום נשאה באותה שעה גם ממד היסטורי בתולדות מפת השליחות - אוגנדה הייתה המדינה ה-100 בעולם בה נוסד בית חב"ד של קבע.

אין פארקים, יש יהודים

"כאשר הגענו למקום", נזכר הרב רסקין, "לא היה כאן דבר שהווה תשתית לקהילה יהודית בסיסית, אבל במקביל, היו גם היו מאות יהודים שנוקקו לנו. פתחנו אפוא במאמצים לשכירת מקום לבית חב"ד ולאספקת מזון כשר. הדברים לא היו פשוטים כלל ועיקר. גם מההיבט האישי לא היה קל. לא פגשנו סביבתו תשתית עירונית סבירות, ואפילו טיול עם הילדים ברחוב לא בא כל כך בחשבון בשל הסיבה הפשוטה - אין מדרכות...

"אמנם אנו מתגוררים באזור הנחשב יחסית מערבי ומפותח, עם בתים בנויים אבן ובהם חשמל ומים זורמים, אבל אין לנו תאורת רחוב, למשל, ולכן בלילות שורת עלטה מוחלטת. כמו כן, אי אפשר לצאת עם המשפחה לגינה או לפארק סמוך - דברים כאלה אינם בנמצא. במרחק עשר דקות נסיעה משכונתנו - המראה הטבעי הוא של בתי בוץ לצד מחזות קשים של ילדים עניים היושבים ברחוב, עטויים בסטרטטים בלויים".

אם חשבנו שהדברים הללו משפיעים על מצב רוחו ואופיו השמח של הרב רסקין, הרי שטעינו. "אמנם יש לנו אתגרים, אבל אנו מאושרים ומודים לה' על הזכות שהיא מנת חלקנו. מאז ועד היום, מהבחינה הגשמית לא השתנה כאן הרבה מדי", מספר הרב רסקין. "אך אם לדבר בצד הרוחני - המצב כיום, תהילות לא-ל עליון, הרבה יותר טוב. בית הכנסת פעיל לתפילות סדירות, לצד שיעורי תורה קבועים ותוכניות יהודיות שאנו מפעילים לכל הגילאים. אנו מקיימים מתנות קץ וחורף לילדי הקהילה היהודית הכוללים תכנים יהודיים באווירה חוויתית, וכמובן - בשבתות אנו מארחים

יושב ומתענג מעבודת הצדיקים

ג' שעות רביעיות יושב ומשחק עם לויטן שנאמר לויטן זה יצרת לשחק בו (ב.ב.)

לויטן הוא מלשון הפעם ילוה אישי אלי, היינו לשון התחברות. וקאי על הנשמות שענינם הוא לפעול התחברות העולמות עם אלקות. וענין משחק עם לויטן היינו מתענג מעבודת הנשמות לחבר עולמות ואלקות.

(על פי לקוטי תורה שמיני יח, ב)

כלי לקבלת אור ה'

הקדוש ברוך הוא מוציא חמה מנרתיקה .. רשעים נידונין בה וצדיקים מתרפאין בה (ב.ב.)

חמה ונרתיקה הוא ענין מה שכתוב כי שמש ומגן ה' אלקים, דשם הוי' נקרא שמש, ושם אלקים הוא המגן, כי כשם שאי אפשר להסתכל בשמש מגודל אור בהירותו, אם לא על ידי מגן ומסך המבדיל, שהוא המגן בעד אור השמש שיוכלו להנות מאורו, כך הוא שם הוי' שאורו רב מאוד, מגודל אור בהירותו, אם לא היה לאורו הגדול מסך המבדיל, לא היו העולמות יכולים לקבלו. לכן הוצרך לצמצמו ולהגבילו בשם אלקים שהוא המגן כנזכר. ובפרטיות – אור הוי' הוא גילוי האמת דאין עוד מלבדו, ושם אלקים הוא הנותן מקום למציאות העולמות.

וזהו לעתיד לבא יוציא הקב"ה חמה מנרתיקה, דהיינו שישיוג אותה כמו שהיא בלי לבוש. והצדיקים שהם בטלים במציאות וממשיכים אלקות בעבודתם בתורה ומצוות, הם יתרפאו בהסתר ההסתר על אמת הוי'. מה שאין כן הרשעים שכל מציאותם היא מההסתר על אלקות – לא יוכלו לסבול את רוב הגילוי.

(על פי אור תורה סימן עא. עג. שער היחוד והאמונה פרק ד)

עולה של תשובה - תשובה עילאה

לא דוד ראוי לאותו מעשה דכתיב ולבי חלל בקרבי .. אלא למה עשו לומר לך שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אצל יחיד .. והיינו דרבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן מאי דכתיב נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על? נאם דוד בן ישי שהקים עולה של תשובה (ב.ב.ה.א.)

לכאורה אינו מובן למה צריך להלימוד מדוד, הלא ענין התשובה מפורש בתורה, וגם ענין תשובה ליחיד מפורש בתורה, שזהו ענין קרבנות חטאת שישנם גם ביחיד.

אלא ש"עולה של תשובה" הוא מלשון "עליה", וקאי על תשובה עילאה, ובענין זה נתן דרך לשבים, היינו, שכל אחד ואחד מישראל יכול להגיע לתשובה עילאה. וזהו גם כן מה שנאמר תחלה נאום דוד בן ישי, ד"ישי" הוא ענין ש"י אורות, שהם בספירת הבינה, וגם תשובה עילאה היא בבינה.

והענין הוא, דתשובה תתאה ותשובה עילאה הוא כמבואר בזהר שתשובה היא אותיות "תשוב ה"א", והיינו אות ה' דשם הוי', ובשם הוי' יש ה"א תתאה וה"א עילאה, ה"א תתאה היא ספירת המלכות היורדת לעולמות להחיותם, והיא גם שורש הנשמות המלוכשות בגופים (ולכן נקראת "כנסת ישראל").

והנה על ידי החטאים, נכרת חלק הנשמה המלוכשת בגוף ממקור ושורש הנשמה למעלה, ויורד לקליפות רח"ל, ומוריד עמו גם ה"א דשם הוי' לתוך הקליפות להחיותם בסוד גלות השכינה. וזהו ענין תשובה תתאה – להשיב ולהחזיר את ה"א תתאה להתייחד שוב עם שם הוי'.

והיינו על ידי שיעור רחמים על ניצוץ האלוף שירד מאיגרא רמה לבריא עמיקתא, ויתמרמר מאוד על עצמו כיצד בעוונותיו גרם להשפלה זו.

אמנם ענין תשובה עילאה הוא – לייחד את ה"א עילאה עם יו"ד, והיינו לאחר שכבר נטהר ותיקן מה שפגם בה"א תתאה. ותשובה זו אינה באופן דמיררות, משום שאינה באה כתיקון על מה שפגם, אלא היא בשמחה רבה, ואופן היחוד הוא על ידי ידי שמתבונן בגדולת ה' בהעמקת הדעת ומוליד מרוח בינתו אהבה ויראה שכליים וכטוב טעם ודעת, וזהו שכתוב בזהר ש"בינה אייה תשובה", והיינו אות ה' דשם הוי' שהוא ספירת הבינה.

והנה אופן התשובה על פי התורה הוא שקודם צריך לתקן הפגם בה"א תתאה כנ"ל, ורק אחר כך יכול לבוא לתשובה עילאה. אבל לעיתים כאשר אינו יכול לפעול בתשובה תתאה תחילה, אזי יתחיל בעבודה דתשובה עילאה, וזהו החידוש של דוד המלך הוא, שגם החוטא יכול לתקן חטאו על ידי שיעסוק תחילה בתשובה עילאה.

(על פי אגרת התשובה פרקים ד-י.)

ד"ה שיר המעלות וד"ה אמר ר' שמואל בר נחמני תשי"ט

אותיות הדיבור והמחשבה הנכרות בנפש

העובר עבירה אחת מלפפתו ומוליכתו ליום הדין (א.ה.)

עונש הגיהנם לנפש החוטאת, הוא ממה שנרשם בנפש באותיות מחשבה ודיבור כל מה שעשה, ולא יאבד אפילו אות אחת, שנצחיות הן בנפש עצמה. משום דלבושים דמחשבה דיבור ומעשה מלבישים לנפש בנפשה מגוף, ומוליכים אותה לגיהנם ששם מקור חיות רוחניות הרע הזה. והמוליכים נקראים מלאכים רעים, שנעשו ונבראו מן הרע שעשה.

והנה ידוע דכל מלאך יש בו חומר וצורה, דכתיב עושה עושה מלאכי רוחות, הצורה נקראת רוח, והחומר שלו מאש, כמו שכתב הרמב"ן, ודוגמא זאת בהכרח יש במלאכים רעים ג"כ שכלולים מחומר וצורה, ומאחר שנבראו מבחינת הרע שעשה האדם, מוכרח לומר שיש ברע הזה בחינת חומר וצורה.

והענין הוא, דגופי האותיות דמחשבה דיבור ומעשה נקרא דומם בלי אור חיות כלל, אך מה שבא לכלל מחשבה רעה זו, בהכרח ודאי שיש לנפש רצון ותענוג בדבר הרע הזה, והוא הנקרא אור וחיות של אותיות מחשבה רעה הזאת, ונקרא צורה לחומר, והחומר של המלאך הנעשה מזה, נעשה מחומר דגוף אותיות המחשבה, והצורה שהוא האור והחיות שבו – נעשה מאור וחיות הרצון והתענוג.

(על פי שערי תשובה לאדמו"ר האמצעי ו, ב)

לבושי שק המוליכים לך הקלע

בעולם הבא אין הבחירה חפשית ביד האדם. רק כמו שנמשך בעולם הזה, כך נשאר בעולם הבא, והגם שרואה שם גילוי אלקות ביתר שאת, ושם הוא ביטול הנבראים כמו שכתוב וצבא השמים לך משתחווים, ואפילו הקליפות וסטרא אחרא הם שם בבחינת ביטול דקרו ליה אלקא דאלקיא, אף על פי כן אין יכול לשלוט בנפשו להוציאה ממסגר ומאסר הגוף וכחותיו וכחות נפש הבהמית שנמשך אחריהם בעולם הזה.

והוא ענין כף הקלע – שמקלעין ומשליכין ומפילין אותו במחשבותיו שנמשך בהם בעולם הזה בהבלי עולם, שמתלוצצים ממנו ומראים לו כאלו עורנו עומד בעולם הזה, וחושב ומדבר ועושה כדרכו, כי מחשבה דיבור ומעשה שהם ג' מיני לבושים כנודע שנתלבש בהם בעולם הזה הם נעשים לו לבושי שק ובגדים צואים לעולם הבא, שמלבישים את הנפש מראשה ועד רגלה ואינו יכול להסירם בעצמו, כי אין חבוש מתיר את עצמו.

(על פי לקוטי תורה פינחס עה, ג)

כח האין סוף מצמיח ישועות

ואין זריעה אלא צדקה שנאמר וזרעו לכם לצדקה (ה, טז)

פירוש, שכמו על דרך משל שאנו רואים שמגרעין הנזרע בארץ צומח עץ פרי. והנה הפרי יש בו טוב טעם וענג, מה שלא היה כלל וכלל בהגרעין, שהרי הגרעין אין לו שום טעם כלל, ואם כן יפלא איך נצמח ממנו פירות משובחים בטוב טעם למעלה מעלה ממנהו של הגרעין? אך הענין הוא דעיקר הצמיחה הוא מכח הצומח שיש בארץ מששת ימי בראשית, והוא ממאמר תדשא הארץ דשא, ועץ עושה פרי, שכל זה המאמר הוא מלוּבש בכח הצומח שבארץ, והוא כח אלקי ממש לחדש יש מאין, להוציא כל מיני צמיחה בטעמים שונים, ומה שצריך לזרוע ולנטוע גרעין דוקא, הוא לפי שאין הברכה שורה אלא רק כשיש כלי מלמטה לשכון בו הברכה, וכידוע בזהר דלית ברכתא שריא באתר ריקנא כו', על כן זורעין בו הגרעין שיהיה בחינת כלי לשכון בו אור ושפע כח הצומח. אך היינו על ידי שהגרעין נרקב בארץ, וכל כחו עולה ונכלל בכח הצומח, ולכן נמשך בו האור וגילוי מכח הצומח שהוא מבחינת מאמר תדשא כו' ועץ כו' להצמיח אילן כו'.

וכמו כן יובן למעלה איך ממעשה מצוה שנתלבשה בענינים גשמיים יהיה הצמיחה להיות גילוי בחינת קודש העליון, דהיינו משום שהמצות הן בחינת זריעה שנזרעים בארץ העליונה היא בחינת המלכות, ונעוץ תחלתן בסופן, היינו שהמלכות שהיא סופא דכל דרגין, נעוץ מתחלתן ממש בבחינת קדש העליון, וזהו בחינת כח הצומח שבה להצמיח גילוי אורות עליונים על ידי מעשה המצות. וכמו שכתב הצומח שבארץ הגשמיית מצמיח כל מיני מגדים שיש בהם טוב טעם ועונג, כך נשפע מכח הצומח שבארץ העליונה כל מיני התגלות תענוג עליון שיהיו נהנין מגילוי אור א"ס ב"ה לעתיד לבוא, והוא עונג נפלא לאין קץ.

(על פי לקוטי תורה ניצבים נ, ד)

פסוקי דזמרה - הכנה לבקשת גילוי אלקות בשמונה עשרה

לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואחר כך יתפלל (ט, טז)

כל סדר התפלה שעד שמונה עשרה היא הכנה לשמונה עשרה, דהיינו, כדי שיוכל להתפלל שמונה עשרה בכוונה מרעוּתא דליבא, שבאמרו ברוך אתה הוי' יהיה הבקשה באמת, שיחפון מרעוּתא דליבא שיהיה גילוי שם הוי' - לכן, כדי שיהיה האדם למדרגה זו, תיקנו חז"ל מתחלה לומר פסוקי דזמרה וברכות קריאת שמע כמאמר רז"ל לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואחר כך יתפלל.

והענין: כי הנה פסוקי דזמרה וברכת יוצר מזכירים אנו מן השירה והשבח שהמלאכים משבחים ואומרים ביראה ג' פעמים קדוש כו'. דהיינו איך שהוא יתברך קדוש ומובדל, ואינו מושג, דלית מחשבה תפיסא ביה, ואין ערוך אליו כלל. והאופנים ברעש גדול מזה שמשיגים קצת איך שהוא קדוש כו'.

והנה המלאכים נקראים עומדים, כמו שכתוב ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה, והיינו שהם רק במדרגת ובחינת רגלים בלבד (והוא מבואר בזהר (ח"א פו, א) מאן רגליו אלין מלאכין כו'), וישראל שלמטה הם בבחינת ומדרגת הראש, כי ישראל היינו (אותיות) "לי ראש", "ישראל עלו במחשבה".

ולכן, כאשר ישים האדם אל לבו איך שהמלאכים ואופנים כו' אשר הם בחינת רגלים לבד - עומדים באהבה ויראה גדולה, וברעש גדול אומרים קדוש וברוך כו' מהתפעלות בהשגתם בגדולת אין סוף ב"ה, וישראל שהם בחינת הראש - הם בבחינת שינה, וכמו שכתוב "היינו כחולמים" - שאחר התפלה חולפת ועוברת האהבה, רק כל ישעו וכל חפצו למלאות צרכי הגוף, ועושים מצרכי הגוף עיקר כו' - על ידי זה יתמרמר לבו מאד בקרבו מיידה זו שירדה הנשמה מאיגרא רמה לבירא עמיקתא, עליונים למטה ותחתונים למעלה, ויתעורר מזה לצעוק אל ה' בצר לו מנקודת לבו ברעוּתא דליבא אליו ית'.

(על פי לקוטי תורה בלק עא, ג)

השתחוואה נפשית לגורמים טבעיים

ישראל שבחוצה לארץ עובדי עבודת כוכבים במהרה חן (ח, טז)

דהנה ענין חוצה לארץ הוא כי ארץ הוא לשון רצון, וכדאיתא במדרש (בראשית רבה פ"ה ז) "למה נקרא שמה ארץ - שרצתה לעשות רצון קונה", ועל שם זה נקראו ישראל בשם ארץ חפץ, כמו שכתוב (מלאכי ג, יב) "כי תהיו אתם ארץ חפץ אמר ה' צבאות", ופרש"י "ארץ שחפצי בה", דבישראל יש רצון פנימי ועצמי לאלקות, והיא האהבה העצמית שבנשמה דישנה בכל אחד ואחד מישראל, שהוא ענין התוקף שבנשמה, מה שיששראל הם עומדים בתוקף באמונתו של הקב"ה, ובכח זה עומדים בכל תוקף עוז נגד כל מונע ומעכב, שלא להתפעל מן המלעיגים על תורה ומצות.

אבל כשהרצון הפנימי והעצמי של ישראל הוא בהעלם, נקרא ישראל שבחוצה לארץ, ועל זה אמרו שבדרגא זו נחשבים לעובדי עבודה זרה בטהרה.

והענין הוא, דהנה עבודה זרה בגשמיות הוא בחינת השתחוואה, שמשתחוים לשמש ולירח או לכל צבא השמים והארץ, מפני שרואים שנשפע מהם, כמו שכתוב ממגד תבואות שמש כו', ולכן מחשבים שהשמש הוא העיקר והם בעצמם המשפיעים, ולכן משתחוו להם וכופף ראשו וקומתו לנגדו, אבל באמת הוא שקר גמור, כי אינם אלא שלוחי ההשפעה, והם כגרון ביד החוצב בו.

וכמו כן הוא עבודה זרה ברוחניות, כשכופף ראשו וקומתו לדברים הנשפע מהם, היינו שכופף שכלו ומדותיו הולם, ובכלל הם כל עיני עולם הזה, שכל יגיעתו הוא לעסוק בעניני העולם, והוא דאגת הפרנסה, שמחשב את עצמו ליש ודבר, והוא העושה הסיבה והוא המריות, וטרוד במוחו ומדותיו בהם, ומחשב זה הסיבה ליש ודבר, הרי זה כמו עבודה זרה, דהשתחוואה לעבודה זרה הוא שכופף ראשו וקומתו, וכמו כן כשכופף ראשו ושכלו לדבר הנשפע, הרי הוא שוכח לגמרי על אלקות, כי באמת הרי הוא הנותן הסיבה והפרנסה, אלא שצריך לעשות כלי במה שישירה הברכה אבל כשאינו עושה כן אלא מחשב הסיבה ליש ודבר, אזי ברוחניות הוא ממש כמו עון עבודה זרה.

ובאמת הרי הוא גרוע מעבודה זרה ממש שכופף ראשו שהוא בחינותיו, אבל כשכופף שכלו ומדותיו, הרי הוא כופף כל פנימיותו.

עונש סקילה רוחנית

וכמו שעל עון עבודה זרה העונש הוא סקילה, וכמו שכתוב וסקלתם באבנים, כמו כן ברוחניות ענין סקילה הוא שנעשה לבו לב האבן, והוא ענין טמטום המוח וטמטום הלב, שלבו אטום וסתום מלקבל דבר חכמה, כי על ידי שמעמיק שכלו ומדותיו בעניני העולם, על ידי זה נעשה לבו לב האבן, שאינו יכול לפתוח לבו ליכנס בו התבוננות המוח. (על פי ספר המאמרים תרל"ב ח"א ע' רלג-לד. תרפ"ו ע' קלה ואילך)

תשובה בכלות הנפש

הניח ראשו בין ברכיו ונגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו (ט, יז)

התשובה היא בחינת התפעלות עצמות הנפש שלמעלה מהטעם ודעת, וכמו שכתוב ממעמקים קראתיך הוי', מבחינת עומק פנימיות נקודת הלב, דלכן במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, כי עבודת הצדיקים היא בבחינת סדר והדרגה, בבחינת שכל ומדות, אבל עבודת הבעלי תשובה הוא לדלג שור, שיוצא מגדר הכלי לגמרי, בבחינת הזזת כל עצמותו בעצם נפשו ממש כו', שזהו ממעמקים קראתיך, בבחינת עומק פנימיות נפשו.

וזה נעשה דוקא על ידי המיצר שמן ההיפך, שהרי מקודם היתה נפשו קשורה בטומאה דקליפות בחשך וצלמות ורע גמור, וכאשר יתעורר במר נפשו לצאת מן החשך והרע ומות, והיינו בצר לו מאד מעוצם החטאים והעונות שנגע בנפשו ממש, הנה יבא לכלל צעקה וזעקה גדולה ומרה בבכיה וצום כו', ועל זה נאמר צעק לבם אל אד', וכמו שכתוב מן המיצר קראתי י"ה כו', דהיינו מן המיצר שצר לו מאד מהחטאים כו', על ידי זה דוקא קראתי י"ה בבחינת צעקה פשוטה, שהצעקה יוצאת מקירת הלב ממש כו', עד שיוכל להיות בכלות הנפש ממש.

(על פי ספר המאמרים תרנ"ט ע' לד-לה)

מצפים לישועה

אוצר בלימוד הגאולה

לימוד הסוגיות היסודיות של הגאולה, משיח ובית המקדש
מתוך שיחותיו של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע

עקב המצב
הביטחוני
ניתן יהיה להיבחן
גם במערכת
נדרים פלוס > לב לדעת
ביום ראשון ג' תמוז
בין השעות
19:00-23:00

מועדי המבחן

ערב 19:30-21:00	צהריים 13:30-15:00	יום
אשדוד - ביהמ"ד מעייני ישראל רחוב האדמו"ר מויז'ניץ 3 (מעל ביהמ"ד מאקווא)	מודיעין עילית - 'הספריה החסידית' רחוב רשב"י 23 בין 14:30-16:00	רביעי - כ"ט סיון
	חיפה - ביהמ"ד מעייני ישראל רחוב מיכאל 31	
בני ברק - ביהמ"ד נחלת אשר רחוב יהודה נחשוני 1 (שכונת נוה אחיעזר)	בית שמש - בית הכנסת דבר אברהם רחוב רבי יהושע 15 (פינת רבי יהודה הנשיא)	חמישי - ל' סיון
ירושלים - ביהמ"ד מעייני ישראל רחוב אלעזר המכבי 3	אלעד - ביהמ"ד מעייני ישראל רחוב רשב"י 18	ראשון - ג' תמוז

מלגות* למצליחים במבחן: 85% ומעלה << 150 ₪

70% ומעלה << 80 ₪

מועד נוסף למבחן

הזדמנות ללימוד החוברת העוסקת בגאולה ובית המקדש בימי בין המצרים

תלמידים שלא נבחרים בג' תמוז ומעוניינים להצטרף יוכלו להיבחן על חוברת הלימוד
בימים ד-ו אב במוקדי המבחנים של לב לדעת שיפורסמו סמוך למבחן.

ההרשמה במערכת נדרים פלוס או בטלפון 072-221-9050

לפרטים נוספים חייגו 072-221-9050 שלוחה 5 בין השעות 13:00-15:30

שי לכל נבחן

הספר החדש ובו שישים שיחות
בסוגיות הגאולה ובית המקדש
הנבחרים באופן מקוון
יוכלו לקבל את הספרים
במוקדי המבחנים
שייערכו בחודש אב.

*המלגות לרכישת ספרים ומזון ברשת אושר עד,
ספרי אור החיים, דברי שיר ויריד החסידות.

לב
לדעת

תפארת שמשון